

Anton Svetina

PRISPEVKI K ZGODOVINI ŠMIHELA PRI PLIBERKU

I. Šmihel pri Pliberku

Župnija sv. Mihaela v Podjuni (Parochia S: Michallis in Valle Junensi, tudi Parochia S: Michalis prope Pleiburgi) je bila po teritorialni razdelbi, ki jo je leta 1070 izvršil oglejski patriarh, poleg župnije Dobrla-vas prazupnija v tem delu Spodnje Koroške.¹ K šmihelski nadžupniji so spadali vikariati Pliberk, Črna, Globasnica in sv. Štefan v Podjuni ter župnija Vogrče. Ko je bila leta 1461 ustanovljena ljubljanska škofija, sta iz jurisdikcije šmihelske župnije izpadla vikariata Globasnica in sv. Štefan v Podjuni ter bila priključena dobrlovaški nadžupniji. G. Moro trdi,² da je vodstvo pliberskega cerkvenega okoliša prišlo že leta 1241 v roke pliberskega župnika, kar pa ne more odgovarjati resnici, ker je iz cesarske ustanovne listine ljubljanske škofije iz leta 1461 in iz papeške bule iz leta 1462 župnija Šmihel pri Pliberku izrecno navedena kot prazupnija. Res pa je prišlo kmalu po priključitvi prazupnije Šmihel pri Pliberku k ljubljanski škofiji do spremembe vodstva pliberskega cerkvenega okoliša v roke pliberskega vikarja, ker ohranjene listine že proti koncu 15. stoletja označujejo pliberskega vikarja kot škofijskega komisarja za plibersko cerkveno okrožje.

Župnija Šmihel pri Pliberku je imela v času, ki ga opisujemo, stalno okoli 1800 faranov in je bila teritorialno zelo razsežna, saj je spadalo takrat k šmihelski župniji osem podružničnih ali filialnih cerkev in sicer:

1. Cerkev sv. Nikolaja v Dvoru (Ecclesia S: Nicolai in Hoff).
2. Cerkev sv. Martina in Ulriha (Ecclesia curata Ss: Martini et Udalrici) v Večni vasi.

3. Cerkev sv. Tomaža v Metlovi (Ecclesia S: Tomae in Mittlern).

4. Cerkev sv. Vida v Kazazah (Ecclesia S: Viti in Edling).

5. Cerkev sv. Urbana v Brezjem (Ecclesia S: Urbani in Byrkhen sive V Brezii).

6. Cerkev sv. Ulrika v Guncлах (Ecclesia S: Udalrici in Gunzlach).

7. Cerkev sv. Ožbolta v Rinkolah (Ecclesia S: Oswaldi a Rinkolach).

8. Cerkev sv. Katarine na gori (Ecclesia S: Catharinae in Monte).

Zaradi obsežnosti župnije je bil pri šmihelski župniji stalno nameščen tudi kaplan. Ko so bile leta 1787 koroške župnije izločene iz področja ljubljanske škofije, je bila pri podružnični cerkvi sv. Vida v Kazazah ustanovljena samostojna župnija pod imenom Št. Vid v Podjuni in sta bili tej novo ustanovljeni župniji priključeni podružnični cerkvi v Metlovi in v Brezjem, medtem ko je bila podružnična cerkev v Večni vasi priključena župniji v Globasnici.

Vse te podružnične cerkve bojo pozneje natančneje opisane, tu bom podrobneje opisal le beneficij, ki je bil ustanovljen pri podružnični cerkvi sv. Katarine nad Šmihelom. G. Moro trdi,³ da je bila dne 16. novembra 1404 pri podružnični cerkvi sv. Katarine ustanovljena po takratnem župniku Janezu iz Marenberka kaplanijska ustanova (Kaplanei-Stiftung) in da je beneficij pri tej podružnični cerkvi ustanovil Jakob Rormeister. Ta trditev pa ne drži. Iz nadpisa ustanovne listine tega beneficija, ki je ohranjena v kapitelskem arhivu v Ljubljani,⁴ je razvidno, da je bil leta 1404 ustanovljen pri cerkvi sv. Katarine beneficij in ne samo kaplanija, Rormeister pa je dobil ta beneficij v posest in upravo šele ob koncu 17. stoletja. Nadpis omenjene listine se namreč glasi takole: »Copia litterarum

¹ Gotbert Moro, Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, VIII. Buch, Kärnten, str. 135.

² Gotbert Moro, l. c., str. 136.

³ Gotbert Moro, l. c., str. 137.

⁴ Kapitelski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju KALj.), fasc. 162/9.

fundationis beneficii S: Catharinae in Monte Junensi (podčrtal A. S.) supra parochiam S: Michaelis prope Pleiburgi«. Zanimiva v tem nadpisu je ugotovitev, da so v tisti dobi imenovali grič blizu Šmihela, na katerem stoji cerkev sv. Katarine, Mons Junensis. S tem je dokazano, da so po tem hribu imenovali vso dolino od Pliberka do Velikovca Podjuno ali podjunsko dolino in ne po hribu sv. Eme, kakor to trdijo koroški zgodovinarji. O tem je bila napisana posebna razprava.⁵

Po neki listini iz leta 1241, ki jo omenja G. Moro,⁶ je kot župnik v Pliberku označen eden od grofov Ortenburških, iz vsebine te listine pa je razvidno, da je mišljen župnik v Šmihelu. Zaradi tega Moro sklepa, da se je težišče cerkvenega okoliša že takrat preneslo iz Šmihela v Pliberk. Bolj verjetno pa je, da je imel dotični Ortenburžan obe župniji, Šmihel in Pliberk v svoji roki, kar v tistih časih ni bil redek primer. Isto velja za župnika Janeza iz Marenberka, ki je leta 1404 kot župnik v Šmihelu ustanovil beneficij sv. Katarine. Ustanovno listino je podpisal takratni kaplan v Šmihelu Martin iz Celovca. Listina se namreč začneja takole: »Ich Merth von Klagenfurth auss Salzburger Bistumb, Caplan zu St. Cathrein ob St. Michaelis Berg in dem Jaunthall...«. Kaplan Martin obljublja v listini še tole: »Wir sollen auch den ehegenadten Herrn Hanssen, vnd allen Pfarrern zu St. Michael in geistlichen vnd weltlichen sachen gehorsam sein. Zu gleicher weiss als der Pfarrer zu St. Stephan, der in der Globasnitz und der Pfarrer in dem Schwärzenpach, der Caplan zu Pleyburg auf dem Hauss, der Caplan zu St. Johannis auch zu Pleiburg...«, to se pravi, da morajo biti beneficiati pri sv. Katarini vsakokratnemu župniku pri sv. Mihaelu v duhovnih in posvetnih zadevah pokorni, kakor so mu pokorni župniki pri sv. Štefanu, v Globasnici in Črni ter oba pliberška kaplana, to je kaplan na hiši ter kaplan beneficija sv. Janeza. Iz vsebine te ustanovne listine torej sledi, da je bil takratni župnik v Šmihelu Janez iz Marenberka tudi v posesti župnije Pliberk, ker sta mu bila podložna oba pliberška kaplana.

G. Moro navaja v opisu zgodovine šmihelske župnije še tole: »Leta 1553 je postal vikar šmihelske župnije Gregor Latomus, brat poznejšega pliberškega vikarja Matije Latomusa. Ko je Gregor Latomus postal prošt v Tinja — pozneje je bil prošt v Velikovcu — je dal šmihelsko župnijo v zakup za letnih 12 goldinarjev. Leta 1573 je ljubljanski škof dal šmihelsko župnijo za eno leto v zakup župniku v Globasnici, leta 1574 jo je prejel nek drug duhovnik zopet za eno leto v zakup. Leta 1574 piše pliberški vikar Janez Fabri ljubljanskemu škofu Konradu, da pliberški vikar zaradi velikih izdatkov ne more več izhajati, če mu ne bo dodeljena župnija Šmihel ali pa kak drug beneficij. Farani so se potegovali za stalnega župnika in so v to svrho pošiljali prošnje deželnemu knezu in ljubljanskemu škofu. Končno jim je to uspelo leta 1586, ko je ljubljanski škof imenoval duhovnika Avgušтина Schiesser za vikarja v Šmihelu z napotilom, da naj tam stanuje in vzdržuje sposobne duhovnike. Pliberškemu vikarju pa mora letno plačevati 36 goldinarjev.«

Te navedbe Gotberta Mora pa se popolnoma ne ujemajo z listinskim gradivom iz ljubljanskega kapitelskega arhiva. Iz dokaznega gradiva v tožbi šmihelskega vikarja Peera zoper beneficiata pri sv. Katarini Rormeistra iz leta 1669 je namreč razvidno, da je bil leta 1567 vikar župnije Šmihel pri Pliberku Anton Kopitar (Coppiter), leta 1572 pa Krištof Poppat (Popat), ki je izkazan še za leto 1575 kot beneficijat sv. Katarine. Leta 1573 je izkazan kot kaplan v Šmihelu Gregor Vrebnik. Od leta 1576 do 1581 je bil vikar v Šmihelu Urban Preprost, že leta 1582 in ne šele leta 1586, kakor to navaja G. Moro, pa Avguštin Schiesser (tudi Schichser, morda se je pisal Strelec?).

Leta 1562 je Gregor Latomus še vikar v Šmihelu. 20. avgusta 1562 mu namreč ljubljanski škof Peter pl. Seebach naroča, naj inštalira Matijo Latomusa, pripadnika ljubljanske škofije, za stalnega vikarja in komisarja v Pliberku in naj ga zapriseže ter vpelje v službo. Za kritje stroškov naj porabi 16 goldinarjev, to je del kongruje, ki jo mora plačevati vsako leto škofiji na dan sv. Doroteje.⁷ Matija Latomus je kmalu dobil v posest in upravo beneficij sv. Katarine nad Šmihelom. To izhaja iz dveh listin, ohranjenih v škofijskem arhivu v Ljubljani. Obe listini sta datirani z dnem 30. novembrom 1570 in vsebujeta oddaje fevdnih zemljišč

⁵ Anton Svetina, »Katera gora na Koroškem je Mons Junensis?«, Kronika 1973, zvezek 3 in Koroški zbornik 1974, str. 113.

⁶ Gotbert Moro, 1. c., str. 136.

⁷ Gotbert Moro, 1. c., str. 137.

⁸ KALj., fasc. 134/1.

⁹ Škofijski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ŠALj.), listine.

beneficija sv. Katarine v zakup.⁹ S prvo listino je bil oddan Valentinu Štefanu in njegovi ženi Julijani ter vsem njihovim dedičem v zakup travnik v Gonovecah proti letnem plačilu šest šilingov treh novčičev zakupnine in proti plačilu davka, kolikor ga bodo odmerili koroški deželni stanovi. Z drugo listino da beneficiat Matija Latomus istima dvema, Valentinu Štefanu in njegovi ženi Julijani, podložnikoma pliberške župnije, v zakup kmetijo na Libiču, od katere morata dajati beneficiatu vsako leto kot zakupnino en četrtnjak ovsa in 10 novčičev. Razen tega morata plačevati šest selitvenih novčičev (Sidlpfenig) ter davke, kakor jih bojo vsako leto odmerili koroški deželni stanovi.

Brata Gregor in Matija Latomus sta se pravilno pisala Latomič, kakor to izhaja iz uvoda omenjenih dveh listin, ki se glasi: »Ich Mathias Latomich, fürstlicher Durchleichtigkeit Caplann, Pfarrer zu Grätz, perpetuierter Vicarius et Commissarius zu Pleiburg, auch beneficiat auf Sanct Catarina Perg ob Pleiberg, Bekhenne...«. Pliberški vikar Matija Latomič je torej imel v Gradcu, kjer je leta 1571 umrl, visoke funkcije, saj je bil tam dvorni kaplan deželnega kneza in mestni župnik.

Po smrti Matije Latomiča je dobil beneficij sv. Katarine njegov sin Adam Latomus, ki je leta 1571 še študiral na graški univerzi. Da je bil Adam Latomič rodni sin Matije Latomiča, izhaja iz listinskega dokaznega gradiva v tožbi iz leta 1565 med takratnim šmihelskim vikarjem in med Matijem Latomič. Ker je imel deželni knez prezentacijsko pravico za ta beneficij, je Matija Latomič kot dvorni kaplan še za časa svojega življenja dosegel, da je za njim dobil ta beneficij njegov sin Adam, ki je bil prezentiran na ta beneficij od avstrijskega nadvojvode Karla in potrjen od ljubljanskega škofa Janeza. Adam Latomus pa je 8. julija 1605 prostovoljno odpovedal beneficiat pri sv. Katarini v korist Andreja Rudmaš, takrat župnika v Kapli, ki je pozneje postal vikar v Šmihelu.¹⁰ Adam Latomus pa je postal »praepositus Gurnicensis et parochus in Ratsperg«, to se pravi, da je predsedal v Krško škofijo in postal župnik v Ratspergu.

Spomladi leta 1574 se je vršila vizitacija vseh župnij pliberškega cerkvenega okrožja po ljubljanskem škofu. V Šmihel je prišel v ponedeljek po peti povelikonočni nedelji »ad visitandam ecclesiam S: Michaelis, quae ab oppido uno germanico miliori distat«, to se pravi, da je prišel vizitirat cerkev sv. Mihaela, ki je od mesta oddaljena eno nemško miljo. Tu je ugotovil, da spada šmihelska župnija pod pliberški cerkveni komisariat. Začasno je tu za vikarja pater Sigismund, ki pa živi v konkubinatu in mu je škof zagrozil, da ga bo kaznoval, če ne opusti tega življenja. V Pliberku je bil takrat škof suspendiral zaradi konkubinata vse tri duhovnike, vikarja ter oba kaplana, kakor je bilo to opisano pri zgodovini mesta Pliberk. Bil je čas reformacije in so katoliški duhovniki posnemali protestantske, ki so bili legalno poročeni. Škof se je v Šmihelu zanimal, ali živi v župniji kaj protestantov; ugotovil je, da so vsi farani katoličani razen nekega plemiča.¹¹

Izza časa župnikovanja vikarja Avgušтина Schiesserja v Šmihelu je ohranjena odločba škofa Janeza Tavčarja z dne 14. julija 1594, s katero je škof potrdil oddajo žitne desetine v kraju Blato, imenovane Černetova desetina, v zakup podložniku Klemenu Štefanu v dosmrtno uživanje. Klemen Štefan je namreč v zvezi s tem zakupom prosil škofa, naj se mu da desetina v zakup po kupnem pravu. Škof je prošnji ugodil pod pogojem, da mora Štefan plačevati vikarju 25 goldinarjev letne zakupnine in napraviti 1 dan robote.¹²

Naslednik vikarja Avgušтина Schiesserja je bil v šmihelski župniji Andrej Rudmaš, ki je imel pri pobiranju desetine razne nevšečnosti in spore z vikarjem in z grajskim upraviteljem iz Pliberka. V zvezi s temi spori je vikar Rudmaš leta 1629 sestavil izvleček iz urbarjev župne cerkve, župne nadarbine in nekaterih podružničnih cerkva, ki ga imenuje memorial. Iz tega memoriala izvemo, da je bil Rudmaš že dvanajsto leto vikar v Šmihelu, prišel je torej v Šmihel leta 1617. V memorialu prosi škofa, naj bi se mu znižala penzija v znesku 36 goldinarjev, ki jo mora plačevati za škofijsko menzo pliberškemu vikarju, ker župna nadarbina v Šmihelu ni obdarovana z nobenimi zemljišči in tudi z nobenimi podložniki, kar je edinstven primer v vsej Koroški, medtem ko ima župnija Pliberk 40 podložnikov in 22 dajalcev desetine in plačuje le 76 goldinarjev škofijske penzije. Šmihelska župnija tudi nima nobenih gozdov in travnikov in mora vikar drva in seno sam

¹⁰ SALj., listine.

¹¹ KALj., fasc. 21/2.

¹² KALj., fasc. 154/2.

kupovati. Vikar Rudmaš se pritožuje v tem memórialu tudi zoper cerkvene ključarje podružničnih cerkev, da prodajajo žito, ki ga prejemajo od cerkvenih podložnikov, po svoji mili volji in da plačujejo vse stroške za potrebe teh cerkev brez vednosti župnika. Cerkevni ključarji v Večni vasi pa delajo cerkvene obračune kar v svojih hišah in upravljajo vse po lastni volji.

12. junija 1629 pošlje vikar Rudmaš ta memorial škofu v Ljubljano z obširnimi spremnim pismom,¹³ v katerem toži, da sam ne more priti v Gornji grad, ker ima rano na nogi, ki jo je dobil na zadnjem potovanju. Glede desetine podložnika Čurčej v Blatu, ki si jo lasti vikar pliberške župnije, je našel v starem urbarju vpis, da spada ta desetina pod šmihelsko cerkev. Upravitelj gospodstva Pliberk Andrej Stergol si lasti na zemljiščih v Večni vasi vse pravice, ki pripadajo župni cerkvi kljub temu, da je izšla v tej zadevi cesarjeva sodba v prid cerkvi. Nadalje prosi škofa, naj izda ukaz, da sosesčina v Večni vasi in tamkajšnji cerkveni ključarji ne smejo ubogati grofa in njegovih uslužbencev in naj se cerkveni obračuni podružnične cerkve sv. Martina vršijo v župnišču v Šmihelu in nikjer drugje. Ob koncu pisma prosi še škofa, naj izda ukaz, da morajo pliberški podložniki delati roboto v šmihelski župniji, ker šmihelska cerkev nima svojih lastnih podložnikov.

Ko je ljubljanski škof Oton Friderik Buchheim leta 1641 vizitiral koroške župnije, je 21. julija dopoldne opravil birmo v Pliberku in prišel tega dne popoldne v Šmihel, kjer so ga processialiter (s procesijo) sprejeli. Ko je pregledal inventar cerkve in zakristije in ko je ugotovil, da urbarje cerkve in podružnic v redu vodijo, je škof zaslišal cerkvene ključarje. Ti so izjavili, da vikar svoje duhovniške dolžnosti v redu opravlja in da živi dostojno. Cerkevni ključarji pa so se pritožili zoper ljubljanskega kanonika Jakoba Stoparja, ki je imel v posesti beneficij sv. Katarine, in zoper pliberškega vikarja Janeza Perdiča, ki je imel ta beneficij v zupupu, da se dela podložnikom tega beneficija krivica pri pobiranju dajatev, ker je koroška deželna vlada v Celovcu po krivdi obeh imenovanih zarubila premoženje teh podložnikov. Nato je škof zaslišal takratnega vikarja v Šmihelu Gabriela Miheliča, ki je izjavil, da je sedmo leto na tem službenem mestu, prišel je torej v Šmihel leta 1634. Duhovnik je 11 let in je, predno je prišel v Šmihel, služboval v akvilejski patriarhiji. Ordiniran je bil na naslov beneficija sv. Stefana v Podjuni, ki je pod upravo patrov Jezuitov v Dobrli vasi. Dohodkov ima letno 100 goldinarjev, od tega mora plačevati 36 goldinarjev za škofijsko menzo v Gornjem gradu.¹⁴

Za leto 1639 je izkazan v listinah kot kaplan v Šmihelu Gregor Zwanziker. Vikarja Gabriela Miheliča je nasledil leta 1645 Matija Križaj (tudi Križej), ki je imel kakor njegovi predniki stalne spore in tožbe zaradi pobiranja desetine in zaradi izvajanja pravice odvetništva nad cerkvenim premoženjem. Leta 1648 je vikar Križaj prosil škofa za nasvet, kaj naj stori, ker je upravitelj pliberškega gospodstva oddal nekaj cerkvenih zemljišč v Večni vasi v zakup pod izgovorom, da je grof kupil grad in gosposčino Pliberk s pravico do odvetništva nad temi zemljišči. Leta 1648 je tekla tudi pravda med pliberškim in med šmihelskim vikarjem zaradi pobiranja desetine pri treh podložnikih. Tožil je pliberški vikar. Škof je pooblastil nadžupnika in škofijskega komisarja v Starem trgu pri Slovenj Gradcu Janeza pl. Leuteroda, da to pravdo razsodi. Ko je škofijski komisar razpisal v tej pravdi javno razpravo, mu je šmihelski vikar odgovoril, da zaradi bolezni na razpravo ne more priti, pripravljen pa je tiste tri podložnike prepustiti pliberškemu vikarju in plačati poleg že plačanih 36 goldinarjev še 14 goldinarjev. Starotržki nadžupnik pa je izdal tole sodbo: Če tožnik dokaže, da so na Koroškem desetine vnešene v prikladek in vpisane v imenjsko knjigo, je toženec dolžan od desetini plačati deželna bremena po razmerju, kakor jih uživa, in mora ta bremena tudi v bodoče odvajati, trije podložniki pa morajo pomagati poravnati deželne doklade po razmerju velikosti njihovih kmetij.¹⁵

Dne 20. maja 1651 je izstavil Nikolaj Vutej iz Metlove kupno pogodbo, s katero je prodal Primožu Vicu iz Kazaz, podložniku cerkve sv. Vida v Kazazah in cerkvenemu ključarju, za znesek 30 goldinarjev travnik, spadajoč pod podružnično cerkev sv. Vida v Kazazah, ki ga je posedoval po kupnem pravu. To pogodbo je vikar Matija Križaj potrdil kot odvetnik in jo poslal škofu v Ljubljano v potrditev.

¹³ KALj., fasc. 134/3.

¹⁴ KALj., fasc. 51/9.

¹⁵ KALj., fasc. 134/3.

Škof je lastnoročno napisal na pogodbo pripombo, da vikarji nimajo pravice sami potrjevati sprememb cerkvenih zemljiških posestev. Za vse župnije pliberškega cerkvenega okrožja je imel odvetništvo nad vsem cerkvenim premoženjem škof sam kot župnik tega okrožja.

Leta 1652 je izvršil nadžupnik in škofijski komisar v Braslovčah Filip Terpin vizitacijo župnije Šmihel pri Pliberku.¹⁶ Podal bom kratek izveleček iz komisijških zapisnikov te vizitacije:

1. Župna cerkev sv. Mihaela

Pri pregledu župne cerkve sv. Mihaela v Šmihelu dne 22. marca 1652 je vizitator ugotovil tole: Kor cerkve je dolg 30, visok 24 in širok 13 vatlov (stara dolžinska mera v dolžini 77 cm). V sredini kora se nahaja glavni oltar sv. Mihaela, ki ima v ozadju spodaj sliko rojstva Gospodovega s pastirji, v sredini kip svetega Mihaela in zgoraj sliko sv. Trojice. Na evangelijski strani kora je bil svojčas oltar sv. Sebastijana, ki pa je bil po nalogu prejšnjih vizitatorjev porušen. V podaljšku kora je svod podaljšan po dolgem za 12, v širini za 10 in v višini za 12 vatlov tako, da en lok leži proti koru, drugi pa proti cerkvi. Na južni strani tega prostora so ob zidu sedeži in omara za cerkvena platna, na severni strani so pa vrata v zakristijo. Za temi vrati se nahaja vstop na prižnico. Prižnica nima na notranji strani nikakega kota, da je z nje možen razgled po koru in po cerkvi. V tem prostoru visijo iz stropa vrvi treh zvonov. Ladja cerkve je dolga 33, visoka 13 in široka 15 vatlov. Na začetku ladje se nahajata dva oltarja in sicer na evangelijski strani oltar sv. Leonarda, na epistolski strani pa oltar Device Marije. Na obeh straneh cerkve je vsega 32 klopi, v vsaki klopi pa je prostora za tri do štiri osebe. Na epistolski strani stoji krstni kamen, ki je vrinjen med sedeže in je že močno razrušen. Če bo škofu na voljo, bi se dalo krstni kamen premestiti k vhodnim vratom v zakristijo, kjer je za vrati prazen prostor v velikosti kvadrata. Tam bi bili v bližini tudi vsi posvečeni predmeti, ki jih rabijo pri krstu.

Južna stran cerkve ima sedem oken, ki pa med seboj niso enaka, zaradi česar je bilo že pri vizitaciji leta 1631 naročeno, naj to popravijo. Na severni strani je za oltarjem majhno okno, drugo majhno okence se nahaja tudi na južni strani za oltarjem. Tudi ta dva okna si nista enaka, zaradi česar bi bilo potrebno namesto teh dveh oken zidati v severno steno cerkve dva velika okna.

Nad glavnimi vrati je sezidan lesen kor, ki stoji na poprečnih tramovih. Na njem je bil svojčas postavljen oltar sv. Jurija, ki pa je porušen. Tam ležijo sedaj ostanki starih oltarjev in stara razbita podoba sv. Mihaela. Tam stoji tudi kašta za žitno zrno, ki ga farani donajajo cerkvi v dar.

Pokopališče je razsežno, obdano z lesenim plotom, ki pa je na mnogih mestih razbit. Na pokopališču vodi troje vrat, vsaka od njih imajo nad streho lesen okras. Tu se nahaja kostnica, ki je prizidana stolpu. V njej shranjujejo kosti umrlih in je stal tu poprej oltar, ki je bil po nalogu vizitatorja leta 1631 porušen.

Nato je vizitator opisal zelo točno še zakristijo in ves cerkveni inventar. Pri pregledu cerkvenega urbarja je vizitator ugotovil, da je v popolnem neredu. Mnogo uživalcev njiv, od katerih je treba plačevati cerkvi davek, že vrsto let ne plačuje tega davka. Cerkev ima v posesti za gotovo še 45 njiv, ki bi morale donajati 394 novčičev ali 1 goldinar 40 krajcarjev davka. Cerkev plačuje na davkih deželi 20 goldinarjev, 4 reparje in 16 novčičev, za vojaško obvezo 10 goldinarjev, 2 reparja in 20 novčičev. Cerkev ima enega zemljiškega podložnika z imenom Blaž Kuhar, ki plačuje 11 goldinarjev rednega davka, in enega kajzarja, ki plačuje 39 krajcarjev. V zgoraj označeni vsoti davkov so zapopadene tudi dajatve, ki jih mora dati zemljiški podložnik bratovščine sv. Mihaela po imenu Rudolf in ki plačuje 2 goldinarja rednega davka in 4 goldinarje vojaške obveze. Oba zgoraj imenovana cerkvena podložnika pa morata dajati cerkvi še 1 mernik pšenice, 11 mernikov rži in 17 mernikov ovsa. Potrebno bo ves urbar reformirati in je bilo pliberškemu vikarju naročeno, da to izvrši.

Cerkev ima 30 krav in 42 ovc, podvrženih dajatvam. V denarju je na razpolago 60 goldinarjev, na dolgu je 10 goldinarjev 30 krajcarjev.

Nato je vizitator zaslišal oba cerkvena ključarja Simona Lesjaka (Lessiak) in Jurija Meshnarja (Mesner), ki sta najprej poročala o izdatkih pri nakupih in pri popravilih za cerkvene potrebe in nato še o delovanju bratovščine sv. Mihaela.

¹⁶ KALj., fasc. 51/14.

Stolp cerkve je bil leta 1652 še prizidan cerkvi, ker je vizitator ugotovil, da se mu zdi, da sta cerkev in stolp eno poslopje. Več kot polovica stolpa je bila namreč vzdana v cerkveno poslopje in sicer polovica na strani cerkvenega kora in polovica na strani cerkvene ladje.

Na koncu je vizitator v odsotnosti vikarja Matije Križaja zaslišal kaplana Jurija Cajhna (Zaichen), ki je izjavil, da je rojen v Škofji Loki, da je duhovnik 9 let in da je bil ordiniran na naslov samostana v Kostanjevici. Služboval je poprej osem let v akvilejski škofiji in sicer 6 let v nunskem samostanu Lipa, 2 leti pa v župniji Stara Loka. Stanuje v kaplaniji, ki je kuratija cerkve sv. Primoža in Felicijana. Ne dobiva hrane v župnišču, kakor jo tudi njegovi predniki niso tam imeli. Oskrbuje se s kolekturo, ki jo prejema od 150 faranov, in sicer od vsakega en piskrič pšenične moke in en priskrič ovsa. Od teh 150 faranov daje 24 faranov namesto piskriča pšenične moke in piskriča ovsa en piskrič pšenice. Od nekaterih prejema tudi po en hlebeček sira in nekaj kruha. Največ prejema od kuratske cerkve sv. Martina in Ulrika v Večni vasi, kamor hodi skoro vsako nedeljo in vsak praznik maševat.

2. Podružnična cerkev sv. Nikolaja v Dvoru (Ecclesia S: Nicolai in Hoste, nemško in Hoff)

Istega dne, 22. marca 1652, je prišel vizitator v Dvor, kjer je pregledal cerkev in ugotovil tole: Cerkveni kor je visok 13, dolg 15 in širok 13 vatlov. V koru stoji glavni oltar sv. Nikolaja. Ladja cerkve je visoka 12, široka 13 in dolga 19 vatlov. Na evangelijski strani je oltar, posvečen sv. Jeri, na epistolski pa oltar svetnikov Primoža in Felicijana. Cerkev ima samo ena, glavna vrata, pred vrati je dobro pokrito preddverje. Iz sredine cerkvene strehe se dviga lesen cerkveni stolp, ki ima dva zvonova, katerih vrvi visijo v cerkev. Okoli cerkve se razprostira pokopališče. Njegovih meja ni bilo možno razločiti, ker jih je še pokrival sneg. Vizitator je naročil, naj sneg odstranijo iz zidanih objektov in bolje pazijo na vzdrževanje obzidja.

Pri pregledu urbarja je vizitator ugotovil, da ima cerkev tri podložne kmete in en domec, 2 kajžarja ter po eno njivo in en travnik. V denarju prejema cerkev od podložnikov 21 goldinarjev letno in nekaj mernikov pšenične moke in ovsa. Cerkev pobira od štirih podložnih kmetij tudi desetino, ki pa jo ni bilo mogoče preceniti, ker se vsako leto menjava zaradi tlake, ki jo morajo podložniki opravljati za cerkev. V letu 1651 je cerkev plačala na davkih 28 goldinarjev in 6 reparjev; v ta znesek je vračunana tudi vojaška naklada.

Nato sta bila zaslišana cerkvena ključarja Simon Prenner in Pankrac Rudolf, ki sta izjavila, da se vršijo pri tej podružnici obvezne maše na dan prošenja in v dnevih praznikov tistih svetnikov, ki so jim posvečeni stranski oltarji. Razen teh obveznih maš s vrši v Dvoru še 10 maš zoper neurje. Za devet teh maš da cerkev iz svoje blagajne po en goldinar.

3. Podružnična cerkev sv. Martina in sv. Ulrika v Večni vasi

Iz Dvora je šel vizitator isti dan, 22. marca 1652, v Večno vas, kjer je pri pregledu podružnične cerkve ugotovil tole: Glavni oltar v koru cerkve je posvečen svetnikuoma Martinu in Ulriku. Na epistolski strani sta nameščena dva stola, katerih drugi in večji je še uporaben, prvega in oltarju bližjega pa naj odstranijo, ker je neuporaben in dela napoto vernikom, ki hodijo okoli oltarja. Na evangelijski strani oltarja se nahaja tudi stol, ki stoji nad prvim stopniščem. Tudi tega je dal vizitator odstraniti. Na evangelijski strani peljejo vrata v zakristijo. Za temi vrati je leseno stopnišče v stolp, ki je bil zidan nad zakristijo. Vizitator je naročil, naj namestijo močnejše vrvi za zvonjenje, ki visijo iz stropa zakristije. Stopnišče v stolp pa naj odstranijo iz zakristije in namestijo zunaj stolpa iz podstrešja, ki je naslonjeno na stolp, vrata se pa naj zazidajo, da bo notranjost kora postala čista in tista stran kora sproščena.

Cerkveni kor je visok 18, dolg 18 in širok 11 vatlov. Na epistolski strani se nahaja oltar Device Marije, na evangelijski strani pa oltar, posvečen sv. Marjeti, ki pa je podrt, namesto njega pa je bil postavljen oltar sv. Valentina, na katerem stoji podoba sv. Valentina in sv. Kristofora, podoba sv. Marjete pa je prislonjena

k oltarju Device Marije. Cerkev ima dvoje vrat, pri vsakih se nahaja zidana posoda za posvečeno vodo. V sredini evangelijske strani, kjer je poprej stala soha sv. Valentina, stoji krstni kamen, naslonjen na zid, ki pa ni posvečen. Ker pa je ugotovljeno, da spada pod to podružnico le kakih 24 družin, ker prinašajo h krstu na leto le dvoje do troje otrok, ker se tu ne vodijo knjige rojstev in umrlih in ker farani pokopavajo mrlične brez vednosti in dovoljenja župnika, jim je vizitator zagrozil, da bo pokopališče proglašeno za neposvečeno, če bodo še naprej pokopavali brez dovoljenja vikarja.

Nato je vizitator zaslišal cerkvene ključarje Joba Klemenca, Andreja Lipuša in Valentina Sezuna o stroških, ki so jih imeli za cerkvene potrebsčine, ter o obveznih mašah, ki so zabeležene v prepisu stare knjige iz leta 1537 v nemškem jeziku. Cerkvene račune in urbar shranjujejo v skrinjici, ki se zapira s tremi ključi. En ključ hranijo cerkveni ključarji, en ključ župni upravitelj in en ključ upravitelj pliberškega gospostva na osnovi pravice do odvetništva. Ker pa ni bilo pri roki ključa, ki ga hrani pliberško gospostvo, vizitator ni mogel pregledati cerkvenega urbarja. Naročil je, naj cerkveni ključarji preskrbijo tretji ključ in je vizitator pregledal ta urbar potem čez dva dni, 24. marca v župnišču v Šmihelu. Ugotovil je tole: Cerkev ima pravico pobirati pristojbino od 22 krav in 20 ovc. Denarja je na razpolago 40 goldinarjev. Cerkev ima osem podložnih kmetij, ki plačujejo na davku in vojaški nakladi 57 goldinarjev, 40 krajcarjev in 3 novčiče. Nadalje se nahaja v posesti cerkve 15 njiv, ki donšajo cerkvi 19 goldinarjev 36 krajcarjev dohodka. Leta 1651 je cerkev plačala deželi 73 goldinarjev na davkih in vojaški nakladi, tako da je cerkvi ostalo 4 goldinarje, 25 krajcarjev in 3 novčiče.

4. Podružnična cerkev sv. Tomaža v Metlovi

Prihodnji dan, to je 23. marca 1652, je vizitator pregledal še ostalih šest podružničnih cerkev župnije Šmihel pri Pliberku in začel v Metlovi. Ugotovil je, da je bilo pri vizitaciji leta 1631 naročeno, naj se edini oltar cerkve popravi, kar je bilo izvršeno, ker je oltar krasila nova pozlačena ikona. Ta cerkev je bila majhna, saj je kor meril v dolžino le 7, v višino in širino pa po 8 vatlov, ladja cerkve pa je bila visoka 10, široka 10 in dolga 13 vatlov. Cerkev ima dobro krito streho, nad katero se v njeni sredini dviguje lesen stolp, ki ima dva zvana; njih vrvi visijo v sredo cerkvenega kora. Zunaj cerkve je štirikoten prostor, ki služi za cerkveno pokopališče in ki je obdan s plotom.

Urbar te cerkve izkaže 4 krave in 18 ovc, podvrženih cenzusu, in enega podložnika, ki daje cerkvi na rednih dajatvah za davek, vojaško naklado in zakupino 6 goldinarjev ter tri mernike pšenične moke in tri mernike ovs. Urbar izkazuje še pet njiv, ki služijo cerkvi 2 goldinarja 27 krajcarjev. Leta 1651 je cerkev plačala deželi na davku 2 goldinarja 24 krajcarjev in na vojaški nakladi 4 goldinarje.

Nato sta bila zaslišana cerkvena ključarja Nikolaj Kariš in Andrej Kaspret o stroških, ki sta jih imela za olepšanje cerkve. Med drugim sta navedla, da je stala nabava nove oltarne slike 30 goldinarjev, popravilo notranjosti kora in treh oken pa 40 goldinarjev. Glede obveznih maš, ki se opravljajo pri tej podružnici, sta cerkvena ključarja izjavila, da obavlja pri tej cerkvi letno po tri maše tudi komendantor iz Reberce, ki pobira v tej sosesčini desetino od nekaj njiv.

5. Podružnična cerkev sv. Vida v Kazazah (Ecclesia S: Viti in Edling)

Vizitator ugotovi, da ima ta cerkev le en oltar, ki je z vsem potrebnim opremljen. Cerkveni kor je 8 vatlov visok, ravno toliko dolg in širok, ladja cerkve pa je visopa 9 vatlov, široka 16 in dolga 33 vatlov. Okoli cerkve je pokopališče, ki ga obdaja plot. Pred cerkvenimi vrati leži velik kup kamenja, ki ga naj odstranijo in ta prostor izravnajo. Na evangelijski strani kora je v zidu luknja, ki jo naj zazidajo. V sredino strehe je zgrajen stolp, ki ima le en zvon. Vizitator naroča, naj se nabavi drugi zvon na račun dolga, ki ga ima cerkveni podložnik Nikolaj Vutej napram cerkvi in ki odlaša z plačilom. Zato vizitator naroča, naj se njegova huba preceni in če bo vrednost kmetije večja kot njegov dolg, bo škof odločil, ali se naj huba proda, da ne bo cerkev oškodovana in da ne bojo kupci zastrašeni.

Cerkveni urbar je izkazal dve kravi in 13 ovc, podvrženih cenzusu, ter tri podložnike in nekaj njiv in travnikov; na davkih so plačali leta 1651 14 goldinarjev, vojaške naklade pa 12 goldinarjev. V gotovini imajo 31 goldinarjev, na dolgovih imajo dobiti 57 goldinarjev.

Zaslišana cerkvena ključarja Primuž Vric in Gregor Gačnik sta poročala, da sta izdala za popravilo strehe 40 goldinarjev, za popravilo oken in zidov pa 30 goldinarjev.

6. Podružnična cerkev sv. Urbana v Brezji (Ecclesia S: Urbani in Byrken)

Pri tej podružnični cerkvi vizitator ugotovi, da ima ta cerkev tudi samo en oltar, posvečen sv. Urbanu. Cerkveni kor je visok, dolg in širok po 9 vatlov, cerkvena ladja pa je visoka in široka po 9, dolga pa 15 vatlov. Cerkev ima le ena vrata, za njimi se dviguje lesen kor, poleg vrat pa stoji skrinja za shranjevanje žitnih zrn. Vizitator je naročil, naj spravijo to skrinjo na lesen kor. Okoli cerkve je majhno pokopališče, obdano s plotom. Streha je v redu, v strehi je zvonik z dvema majhnima zvonovoma, ki pa nista v zvoniku, temveč visita iz dveh tramov, pokritih z majhno streho. Vse skupaj ima slab videz.

Med listinami je vizitator našel zapis ljubljanskega škofa Urbana iz leta 1548, da je takrat na novo posvetil to cerkev in v njej oltar v čast svetnikom Urbanu, Lavrenciju in Egidiju. Vizitator naroča, naj se iz oltarjeve podobe odstrani sliki zadnjih dveh svetnikov, ker so postale odvisne.

Urbur izkazuje le dve kravi in eno ovco, podvrženih dajatvam. Cerkev ima desetino, ki je v urbaru zabeležena kot Pičovnikova desetina in ki donaša šest šilingov. Nadalje poseduje cerkev njivo, ki donaša tri novčice, in travnik, ki daje tri libre voska, ter mlin na vodo, ki donaša pol libre voska. Deželi ne plačujejo nobenih davkov. Niti cerkev niti cerkveni ključarji niso v napovedi pri deželi, o čemer pa ne obstoja nikakih listin.

Zaslišana cerkvena ključarja Blaž Hartman in Urban Štefan sta poročala, da sta izdala za zidanje novega kora v cerkvi ter za popravilo treh oken v koru in enega okna v cerkveni ladji 52 goldinarjev.

7. Podružnična cerkev sv. Ulriha v Gunclah (Ecclesia S: Udalrici in Gunzlach)

Tudi v tej podružnični cerkvi je vizitator ugotovil le en oltar, ki je bil opremljen z vsem potrebnim. Cerkveni kor je dolg 5, visok 9 in širok 7 vatlov. Stropni lok kora je pogreznjen, ker ga prečka neprimeren hlod, ki ovira pogled na oltar. Vizitator naroča, naj ta hlod odstranijo. Cerkvena ladja je visoka 10, široka 11 in dolga 16 vatlov. Nad vrati se nahaja lesen kor, ob strani pa stoji velika skrinja za shranjevanje žita. Vizitator naroča, da to skrinjo premestijo na kor. Pred cerkvenimi vrati je preddverje, ki je pokrito in iz vseh strani zaprto. Stolp je lesen in ima dva zvonova, od katerih eden še ni bil posvečen. Pričakujejo prihod duhovnika iz Pliberka, da ga bo posvetil. Okoli vse cerkve je zemljišče, ki je obdano z ograjo in označeno z mejniki. Vizitator naroča, naj te mejnike dobro nadzidajo, da ne bo kako sosedno zemljišče seglo na cerkveno.

Urbur izkazuje 9 krav in 13 ovc, podvrženih cenzusu. Cerkev nima nobenega podložnika, 6 cerkvenih njiv donaša žito v zrnu, ker obdelujejo te njive cerkveni ključarji za potrebe cerkve, od 5 njiv pa cerkev prejema 5 goldinarjev 27 krajcarjev. Na davkih plačujejo 2 goldinarja 18 novčičev. Dolžni so za dve leti, ker plačujejo davek le vsaka tri leta, da si s tem prihranijo stroške za pot v Celovec.

Zaslišana cerkvena ključarja Gregor Sumah in Mihael Branika sta poročala o stroških za cerkvene potrebe. Med drugim je bilo izdanih 67 goldinarjev za nakup novega zvona. Cerkvene račune pregledujejo vsako leto ob priliki velikonočne izpovedi pri enem od cerkvenih ključarjev. Prosili so, naj bi se to tudi v bodoče dovolilo zaradi revščine. Vizitator jim je naročil, na morajo nabaviti skrinjico s tremi ključi in morajo cerkvene račune specificirati.

Preddverje je nekoliko pogreznjeno, zaradi česar je cerkveni prag previsok. Vizitator je naročil, naj se preddverje nasuje z zemljo ali pa se naj k pragu postavi velik kamen, da bo vstop v cerkev lažji.

8. Podružnična cerkev sv. Ožbolta v Rinkolah (Ecclesia S: Oswaldi a Rinkolach)

Vizitator je ugotovil, tole: Cerkev ima tri oltarje; glavni oltar v koru cerkve je posvečen sv. Ožboltu in ima novo lepo pozlačeno oltarno sliko, katere spodnji del predstavlja Devico Marijo z Jezuškom v naročju, zgornji del pa kip sv. Ožbolta kralja, obvarovanega z zaveso. Cerkveni kor je visok 12, širok 12 in dolg 16 vatlov. Na evangelijski strani je omara za shranjevanje paramentov in skrinjica za milodare. Vizitator odredi, naj se omara postavi k zidu v kot, skrinjica pa se naj prestavi na lesen kor nad cerkvenimi vrati. Cerkvena ladja je visoka 11, široka 13 in dolga 24 vatlov. Na evangelijski strani ladje stoji oltar, posvečen sv. Janezu Krstniku. Na oltarni sliki je narisan obglavljenje sv. Janeza. Na epistolski strani pa se nahaja oltar, posvečen sv. Magdalen, ki je opremljen z novo oltarno sliko. Nad obema oltarjema je potegnjen oblok, ki je napravljen tako, kakor da bi bila nad oltarjema dva sončnika. Če bi se ta oblok izravnal, bi bila cerkev svetlejša in prostornejša, zato se naj to stori.

Nad cerkvenimi vrati stoji lesen kor; na njega je izpeljan dohod iz sredine cerkve. Vizitator naroča, naj se ta dohod takoj premesti k cerkvenim vratom in sicer na desno stran vhoda, da bo cerkev videti bolj prostorna. Ker ima cerkev ves svoj dohodek v žitnem zrnu in shranjujejo v ta namen skrinjo v cerkvi, naroča vizitator, da to skrinjo premestijo na kor. Okoli in okoli cerkve je dovolj velik prostor za pokopališče, ki je zagrajeno s plotom. Streha cerkve je na vzhodni strani pokrita z opeko, na severni strani pa z lesenimi, skoraj novimi ploščicami. V sredini strehe je postavljen lesen stolp, v katerem sta dva zvonova, vrvi teh zvonov visijo v sredino cerkve.

Urbar izkazuje 4 podložne hube in dva domca, kar prinaša v denarju 35 goldinarjev. Nadalje ima cerkev 7 njiv, ki donšajo 44 krajcarjev. Cerkev prejema od pet kmetij tudi desetino, ki donša 2 goldinarja 15 krajcarjev. Cerkev ima 8 krav, ki so pod cenzusom, ovce nobene. Na davkih je cerkev v letu 1651 plačala 10 goldinarjev 4 reparje, na vojaški nakladi 21 goldinarjev 4 reparje 20 novčičev. Nadalje ima cerkev 7 njiv, ki donšajo 44 krajcarjev.

Nato sta bila zaslišana oba cerkvena ključarja Andrej Krajnik in Valentin Kosečan, ki sta poročala o obveznih mašah, o polaganju cerkvenih računov in o stroških, ki jih je cerkev imela med zadnjo in današnjo vizitacijo. Med drugim so izdali za prekrivanje cerkvene strehe 57 goldinarjev.

9. Podružnična cerkev sv. Katarine nad Šmihelom (Ecclesia S: Catharinae in Monte)

Vizitator je dne 23. marca končal svoje preglede pri podružnični cerkvi sv. Katarine na Gori nad Šmihelom in ugotovil, da ima cerkev tri oltarje. Glavni oltar, posvečen sv. Katarini devici in mučenici, je imel oltarno sliko, ki je bila razdeljena na dva dela. Na spodnji strani so se nahajale štiri doprsne slike svetnic Apolonije, Lucije, Uršule in Barbare, na zgornjem delu pa je bila naslikana Devica Marija z Jezuškom, na njeni desni strani sv. Doroteja, na levi pa sv. Katarina. Ker so barve že odpadle, je vizitator naročil, naj sliko obnovijo.

Cerkveni kor je visok 18, dolg 15 in širok 12 vatlov. Na obeh straneh kora stojita dva udobna sedeža, na evangelijski strani pa je na zid pritrjenih šest votivnih slik iz voska, ki so jih podarili sosedni farani, ki prihajajo k tej cerkvi na romanje. Cerkvena ladja je visoka 15 in pol, široka 16 in dolga 28 vatlov. Na evangelijski strani je oltar, posvečen sv. Simonu apostolu z novo oltarno sliko, na epistolski strani pa je oltar, posvečen sv. Rešnjemu telesu tudi z novo sliko, na kateri je naslikana monštranca z najsvetejšim. Cerkev ima dvoje vrat; nad glavnimi vrati je postavljen lesen kor, nad korom pa je zvonik, v njem sta dva zvonova, njih vrvi visijo izpod korovega svoda. Okoli cerkve ni nikakega prostora za pokopališče, soseščina ima svoje pašnike do cerkvenega zidovja. Če umre kak otrok nekrščen ali po splavu, ga pokopljejo pod zidovi cerkve.

Urbar izkazuje osem podložnih kmetij in eno puščo ter pašno pravico v Črni. Vse to donša cerkvi 13 goldinarjev 13 krajcarjev. Nadalje ima ta cerkev 42 njiv, od katerih prejema 4 goldinarje 29 krajcarjev. Ker pa iz urbarja ni točno razvidno, katere njive so v posesti cerkve, vizitator naroča pliberskemu vikarju, naj s po-

stopkom, ki je v koroški deželi običajen, ugotovi lastništvo teh njiv in urbar pravilno popravi. Ti podložniki ne delajo tudi nobene robote razen vsakih dvajset ali trideset let pri popravilih cerkvene strehe, zato bi se mogla robota ovrednotiti v denarju in tako plačevati. Ena od dveh Javornikovih hub, imenovana Greničeva huba, katere gospodar je umrl, stavba pa je pogorela, že desetletja ne daje nikakih dohodkov cerkvi. Ker teče v tej stvari tožba v Celovcu, naj se stvar pospeši. V letu 1651 je bilo plačanih na davku 9 goldinarjev, na vojaški nakladi 5 goldinarjev 6 reparjev in 20 novčičev. Ta cerkev ima še 19 krav in 46 ovc, podvrženih dajatvam.

Nato sta bila zaslišana cerkvena ključarja Gregor Vindiš in N. Prenner, ki sta poročala o obveznih mašah pri tej cerkvi. Ker pa se hoče beneficiat temu izogniti, prosijo cerkveni ključarji, naj se pregleda ustanovno listino tega beneficija, ki se nahaja v Gornjem gradu.

Videli smo, da je vizitator Filip Terpin, poznejši dolgoletni generalni vikar ljubljanske škofije, pregledal v dveh dneh župno cerkev in osem podružnic župnije Šmihel pri Pliberku, napisal okoli 30 strani zapisnika z drobnopisno v latinskem jeziku, govoril z nešteti ljudmi in opravil delo, ki se nam danes zdi nemogoče izpolniti v tako kratkem času.

Leta 1653 je bila končana pravda Ivana Štiha, lastnika imenja Sorgendorf pri Pliberku, zoper šmihelskega vikarja Matijo Križaja, ki je tekla osem let. V zvezi s to pravdo je poslal pliberški vikar Jurij Stergar škofu v Ljubljano zoper vikarja Križaja pritožbo, ker Križaj ni ničesar ukrenil, da bi osporaval v tem sporu pristojnost deželnega sodišča v Celovcu in bi ta spor spadal pred škofijski tribunal. Toženi vikar Križaj pa je medtem že poravnal tožniku dolžni znesek, moral pa je plačati še pravdne stroške, ki so bili narasli na znesek 138 goldinarjev 28 in pol krajcarjev ter še stroške sodnega izterjevalca-biriča iz Celovca. Ta je namreč 30. aprila 1653 zarubil vikarju Križaju 2 konja, 6 glav goveje živine in 7 ovc; stroški izterjevalca so znašali 9 goldinarjev. Vikar Križaj je zarubljeno živino 3. maja odkupil za znesek 71 goldinarjev 15 krajcarjev, tako da je moral na pravnih stroških poravnati še znesek 76 goldinarjev 13 krajcarjev in 2 novčiča.¹⁷

Meseca aprila 1657 je prišel v Šmihel oddelek vojaštva iz Celovca. Zakaj je vojaštvo prišlo v Šmihel, iz arhivskih virov ni razvidno, ni pa izključeno, da so prišli zaradi novančenja rekrutov. Med vojaštvom in domačim prebivalstvom pa je prišlo do spopada in pretepa, med katerim so farani zbežali na šmihelsko pokopališče. Pri tem begu je eden od kmetov dobil od kamenja, ki so ga vojaki metali za njimi, rano na glavi in je na pokopališču krvavel; zaradi tega je bilo pokopališče kot posvečen prostor proglašeno za oskrunjeno. V tej zadevi je pisal pliberški vikar Stergar 1. maja 1657 šmihelskemu vikarju Križaju, da bo prišel zaradi tega pretepa vojaški polkovnik iz Celovca v Šmihel in naj vikar Križaj počaka s pritožbo, dokler se bo v stvari zmenil s polkovnikom. 2. maja 1657 pa prosi vikar Križaj v pismu škofijski ordinariat v Ljubljani, da bi smel pliberški vikar na novo posvetiti oskrunjeno pokopališče. 5. maja 1657 izda v tej zadevi ljubljanski pomožni škof, po nazivu škof peteneški, generalnemu vikarju Terpinu v Ljubljani navodila v zvezi s ponovnim blagoslavljanjem šmihelskega pokopališča in navaja v teh navodilih, da za posvetitev ni potrebna aqua Gregoriana, zadostuje aqua benedicta.¹⁸

Spomladi leta 1658 je šmihelski vikar Matija Križaj podal ostavko na svoje službeno mesto, po vsej verjetnosti zaradi starosti ali zaradi bolezni. Na njegovo mesto je bil imenovan duhovnik ljubljanske škofije Primuž Peer, po rodu iz Kranja. 22. junija 1658 poroča novi vikar Peer generalnemu vikarju ljubljanske škofije Terpinu o svoji instalaciji, ki se je vršila dne 5. junija, t. j. na šesto nedeljo po veliki noči. Slovesno instalacijo je izvršil pliberški vikar Jurij Stergar ob navzočnosti prejšnjega šmihelskega vikarja Matije Križaja in vseh faranov. Na binokšno nedeljo pa je imel vikar Peer svojo prvo pridigo, v kateri je pozdravil vse ljudstvo. V pismu prosi Peer tudi za pomoč pri zidanju župnišča, ker pobiranje petega novčiča ne zadostuje.

Vikar Peer pa je s svojimi farani prišel kmalu navzkriž. V pismu z dne 29. decembra 1658, naslovljenem na generalnega vikarja Terpina v Ljubljani, se pritožuje čez svoje farane, »quia secus vivere apud Carinthios nequio«, ker tako med Korošci ne morem živeti. V pismu prosi, naj pošljejo na njegovo mesto drugega du-

¹⁷ KALj., fasc. 134/3.

¹⁸ KALj., fasc. 134/3.

hovnika. Generalni vikar Terpin mu s pišmom z dne 7. januarja 1659 odgovori, da mora na svojem mestu vzdržati, kakor to zahtevajo pravila in predpisi sinode.

9. avgusta 1659 poroča vikar Peer generalnemu vikarju Terpinu o incidentu, ki se je vršil na dan kresovanja v vasi Šmihel: Na ta dan, ki ga obhajajo na praznik sv. Janeza Krstnika, in Vigilia S: Joannis Baptisti, so sinovi domačih faranov in fantje iz šmihelske sosesčine zažgali po starem običaju na polju blizu pokopališča ob kraljevi cesti tam, kjer je cesta najožja, velikanski kres. K temu kresovanju je prišlo mnogo ljudstva in so tam ob piskanju na piščali in ob igranju na citre plesali in peli. Najprej sem jih kot njihov dušni pastir iz župnišča ven trikrat, štirikrat pozval, naj prenehajo z veseljačenjem. Ko pa to ni pomagalo, sem šel osebno med nje in jih opominjal, naj zaradi bližine najsvetejšega, zaradi posvečenega pokopališča in da bi umrli imeli svoj mir, prenehajo z rajanjem. Ko sem jih tako miril, je eden izmed fantov, sin kmeta Stržarja iz Šmihela, začel kričati »ubijmo farja«, in to ne enkrat, temveč večkrat. Mladina je nato začela metati na mene iz treh strani kamenje, zadel pa me ni noben kamen, ker so me starejši vaščani zaščitili. Ko sem se vrnil v župnišče, pa je mladina začela metati čez streho župnišča v malo izbo (v kateri je verjetno spala ženska služinčad župnišča) na dolge palice navezane »arbiculos cristalinos« (kristalne obročke). Ob koncu pisma prosi vikar Peer škofa za nasvet, kaj naj stori, ker so vsi farani kazensko odgovorni njemu, škofu.¹⁹

Ta primer nam dokazuje, da je bilo kresovanje na Koroškem star slovenski običaj, pa tudi kristalni obročki spadajo med koroško folkloro tistih časov.

Kakor njegov prednik vikar Križaj je imel tudi vikar Peer spore z lastnikom imenja Sorgendorf Ivanom Štihom, ki je imel v svoji lasti tudi gostilno v Šmihelu. 3. februarja 1659 se namreč Ivan Stih v pismu škofu Otonu Frideriku Buchheimu pritožuje čez vikarja Peera, da ta v župnišču toči vino, kakor je to delal njegov prednik Križaj, zaradi česar je oškodovan njegov gostilničar, ki mora plačevati davke, najemnino in vse druge dajatve. Vikar Peer se v pismu na škofijski ordinariat z dne 15. aprila 1659 zagovarja, da je res poslal večkrat v Pliberk po osem, deset ali petnajst četrtnik vina in ravno toliko piva za svoje potrebe, ki ga je v družbi cerkvenih ključarjev in prijateljev izpil v župnišču. Gostilničar v vasi (odkoder izvira sovraštvo), pa mi ni dal nikoli poštene pijače in mi je prodajo odklonil, če sem zahteval boljšo pijačo, in zato tudi pri njem več ne kupujem.²⁰

Meseca septembra 1659 pa je vikar Peer doživel incident pri pobiranju desetine. V pismu z dne 23. septembra poroča namreč škofu Otonu Frideriku Buchheimu naslednje: Blaž Kuhar, podložnik cerkve sv. Mihaela, je v posesti njive, ki spada k sosesčini v Čerbergu in od katere pobira cerkev desetino. Isti Kuhar pa uživa tudi dosmrtno desetino od njive v Strpni vasi, ki spada pod Vitrinjski samostan. Ta Kuhar je za časa župnikovanja mojega prednika pritegnil njivo, od katere je pobirala župna nadarbina v Šmihelu desetino, k svoji desetini, to svoje sleparstvo pa hoče sedaj zanikati. Ko sem ga z lepim pismeno povabil pred se, ni hotel priti in sem ga zaradi te nepokorščine ob navzočnosti sosedov in cerkvenih ključarjev kaznoval z dvema kronama. 20. septembra sem se podal v lastni osebi, sam, k dotični njivi, da bi pobral desetino. Tedaj so Blaž Kuhar in njegovi trije sinovi, vsi oboženi z dolgimi koli in sekirami, planili iz bližnjega gozdčka in mi z vzdignjenimi koli in sekirami branili odnesti 80 snopov desetine, ki sem jo imel že na kupu. Ko sem se pred njimi branil z dolgo sulicasto palico, so mi to palico iztrgali iz rok in jo zlomili. Pri tem so vsi kričali, da mora eden od nas umreti, in me zmerjali ne z duhovnikom, temveč z razbojnikom in tatom. Ko sem jim povedal, da je za take žalitve in za prilastitev desetine predvidena kazen 100 zlatnikov po škofu, so izjavili, naj se pritožim zaradi tega pri opatu v Vetrinju. Ko sem jim predložil, da je škof v Ljubljani moj gospod in moj predpostavljani in da bo on o tem odločal, če sem jim napravil kako krivico, so brez besede z mojo desetino in z mojo palico odšli. Ko sem še enkrat šel k tej njivi, da bi pobral desetino, sem tam našel še tri snope, ki sem jih dodal k desetini iz druge njive; zopet so me napadli in v diru vzeli mojo sulicasto palico, niso me pa mogli na ta način prijeti niti me vreči na tla, ne da bi mi podstavili noge. Ponovno so z vso silo navalili name in mi vzeli s silo iz roke pištolo, ki sem jo držal za ročaj, in mi jo zlomili. To vse sem moral pretrpeti in vam o teh menih storjenih nasilstvih poročam, da o tem odločate po vaši volji.²¹

¹⁹ KALj., fasc. 134/3.

²⁰ KALj., fasc. 67/12.

²¹ KALj., fasc. 134/3.

V pismu z dne 9. avgusta 1659, naslovljenem na generalnega vikarja Filipa Terpina v Ljubljani, se vikar Primuž Peer pritožuje zaradi nekaterih župniji Šmihel pripadajočih fevdov in zaradi razmer na Koroškem in piše med drugim tole: »... multo maiorem miseriam circa Ecclesias in Carinthia reperio quam in Carniolia, rustici pauperiores nulla re se iuvare gnorant, attamen in astucia, fraudulentia, et nequicia excellent nostrates...«, kar bi se po našem glasilu: Na Koroškem sem našel v cerkvenih zadevah mnogo večjo revščino kot na Kranjskem, kmetje so revnejši in si z ničemer ne znajo pomagati, pač pa prekašajo naše v premetenosti, sleparstvu in lahkomiselnosti.²²

13. januarja 1661 je vikar Primuž Peer poslal škofijskemu ordinariatu v Ljubljani prošnjo zaročencev Urbana in Elizabete Lesjak za dispenzo zakonskega zadržka sorodstva 3. do 4. kolena. Elizabeta Lesjak je bila vdova s štirimi otroki in se je bala, da bi izgubila kmetijo, če ne bi bila poročena. Urban Lesjak je bil ali njen bratranec ali stric ali nečak. O stopnji sorodstva med obema zaročencema so bili v šmihelskem župnišču zaslišani ob navzočnosti obeh zaročencev kot priče tile farani: Aleks Svetič, Peter Čik, Pongrac Šimon, Matija Mežnar, Luka Stergar, Andrej Kordeš in Simon Lesjak. Kaj je bilo ugotovljeno, pa iz arhivskih virov ni razvidno.

Leta 1661 je dobil beneficij sv. Katarine nad Šmihelom po prezentacijski listini cesarja Leopolda I. Leopold Jali, magister filozofije, župnik v Globasnici, ki pa tega beneficija ni dolgo užival, ker je leta 1662 umrl. Njegov naslednik kot župnik v Globasnici in kot beneficiat pri sv. Katarini je postal Jakob Rormeister, poznejši dolgoletni mestni župnik in slovenski pridigar pri cerkvi sv. Duha v Celovcu. Kmalu po prevzemu beneficija po vikarju Rormeistru pa je prišlo med njim in med šmihelskim vikarjem Peerom do dolgoletnih sporov. Že leta 1663 Rormeister ni dovolil, da bi šmihelski vikar Peer pregledal cerkvene račune beneficija sv. Katarine. 18. avgusta 1664 pa je vikar Peer vložil na škofijski ordinariat v Ljubljani pritožbo zoper Jakoba Rormeistra, župnika v Globasnici, da je Rormeister cerkvenim ključarjem beneficija sv. Katarine prepovedal pobirati letnih dajatev od podložnih hub in da ščuva farane zoper cerkvene ključarje, naj ne plačujejo svojih davkov in drugih dajatev. Škofijski ordinariat je v tej stvari razpisal razpravo pred škofijskim sodiščem v Ljubljani na 13. november 1664. Rormeister pa k razpravi ni prišel, pač pa je medtem vložil v tej zadevi pritožbo na deželnega vicedoma v Celovcu. Vicedom je pritožbi Rormeistra ugodil in s patentom z dne 22. decembra 1664 odredil in pod zapretilom kazni prepovedal podložnikom beneficija sv. Katarine, da bi ubogali odredbe šmihelskega vikarja v zadevi polaganja cerkvenih računov in v zadevi plačevanja dajatev beneficiju sv. Katarine. Vicedom se v svoji odločbi sklicuje na dejstvo, da je cesar kot koroški deželni knez patron, odvetnik in fevdni gospod beneficija sv. Katarine. Proti tej odločbi deželnega vicedoma se je škofijski ordinariat v Ljubljani pritožil na najvišjo sodno instanco, dvorno komoro v Gradcu. Sele 22. avgusta 1667 je cesar Leopold I. izdal ljubljanskemu škofu ukaz, naj ali ugotovi zahteve šmihelskega vikarja ali pa naj v zadevi pošlje svoje poročilo. Ta spor je bil rešen šele leta 1668, potem ko je ljubljanski škofijski ordinariat dokazal, da ima vikar župnije Šmihel po ustanovni listini beneficija pravico, da pregleda in odobruje cerkvene račune cerkve in beneficija sv. Katarine, in potem, ko je bilo dokazano, da so te pravice izvrševali vsi vikarji te župnije od nastanka beneficija dalje.²³

12. februarja 1668 je pliberški vikar Jurij Stergar tožil šmihelskega vikarja Primuža Peera, da še ni plačal za leto 1667 letnega prispevka škofiji v znesku 36 goldinarjev, ki jih mora pliberški vikar oddajati vsako leto na praznik sv. Doroteje na sinodi v Gornjem gradu. Škofijski ordinariat je izdal vikarju Peeru nalog, naj v roku 14 dni plača dolžni znesek, ki ga je dolžan plačevati po podatkih, vpisanih v urbar pliberške župnije, če pa ima kake ugovore, naj jih v predpisanem roku vložijo. Ko je vikar Peer vložil ugovor in prosil, naj v zadevi odloči sinoda, ki bo po veliki noči v Gornjem gradu, je izdal škofijski ordinariat 17. marca 1668 tale dekret: Ker v tem letu ne bo obdržana sinoda v Gornjem gradu, temveč v Ljubljani, se vikarju Peeru strogo naroča, da takoj poravna dolžni znesek in nima zoper ta dekret nobene pritožbe. Če ne bo plačal, bo zoper njega izvršena rubež in bo moral poravnati tudi stroške izvršbe.²⁴

²² KALj., fasc. 134/5.

²³ KALj., fasc. 67/3, 162/1 in 162/9.

²⁴ KALj., fasc. 67/12.

28. septembra 1668 se je pritožila podložnica podružnične cerkve sv. Nikolaja v Dvoru Helena Šuster zoper vikarja Primuža Peera na škofijski ordinariat v Ljubljani, da ji je Peer vzel hišico in njivo kljub temu, da je plačala cerkvenim ključarjem lavdemij. V tej stvari je bil škof že poprej pooblastil nadžupnika in škofijskega komisarja v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, da v zadevi izvrši poizvedbe in poroča. Škofijski komisar Tomaž Friderik Leberwurst je škofu poročal, da je izdal že 6. septembra razsodbo, da mora vikar Peer vrniti vdovi hišico in njivo. V zvezi s to sodbo je poslal generalni vikar ljubljanske škofije Filip Terpin vikarju Peeru dne 28. septembra pojasnilo, kako bi moral v tej stvari postopati: Cerkevno zemljiško gospostvo predstavljajo vikar in cerkveni ključarji skupno. Ker je vdova plačala posmrtnino, ne bi smeli niti vikar sam, niti cerkveni ključarji sami, niti vsi skupno odvzeti samolastno vdovi zemljišča, temveč bi morali skupno z vdovo izvoliti nepristranskega sodnika, ki bi moral v zadevi izdati odločbo. Ker so vikar in cerkveni ključarji nepravilno postopali, bi pravzaprav zapadli kazni.²⁵

Leta 1666 je izdal vikar Peer rojstni list za šmihelskega rojaka Gregorja Perka, študenta teologije, ki je bil rojen 25. februarja 1642 v kraju Travnja ves; krstil ga je kaplan Janez Vric, botra sta bila Klement Podl in Uršula Reš.²⁶

18. junija 1669 je vikar Peer poslal šmihelskega kaplana Jurija Tomažaja v Ljubljano, da je tam opravil izpit iz dušebrižništva (cura animarum). Tomažaj je bil star 28 let, študiral je dve leti čisto filozofijo in kazuistiko v Celovcu, ordiniran je bil na naslov grada Žusem, katerega lastnik je bil baron Reising. Doma je bil v Dobrlivasi, poprej je služboval dva meseca kot kaplan v Zitarivasi, župniji, ki je spadala pod proštijo v Dobrlivasi, zato so njegovo prošnjo za polaganje izpita priporočali tudi patri jezuiti v Dobrlivasi.²⁷

24. septembra 1669 je škof Jožef Rabatta opravil v šmihelski župniji vizitacijo in birmo. Ko je zaslišal domačega vikarja, je ugotovil tole: Primuž Peer je deželan Kranjske iz mesta Kranja, star 46 let, duhovnik 22 let. Ordiniran je bil na naslov kanonikov menihov Labutske doline, študiral je čisto logiko in nato dve leti kazuistiko. Kot kaplan je služboval nato pet let v Svibnem in zatem šest let v župniji Šmartno pri Kranju. V šmihelski župniji je vikar dvanajsto leto. Od strani faranov zoper njega ni nobenih pritožb razen od faranov podružnice v Večni vasi, ki pa niso prišli na zaslišanje. Dohodki vikarja so naslednji: Od vsake desetine dobi 15 krajcarjev, če se ta plačuje v denarju. Nekaj mu donaša poljedelstvo na domačem župnijskem zemljišču. Na stoli dobiva od ene maše po en šiling, od previdenja bolnikov redoma po en polič vina. Za obisk podružničnih cerkev 5 grošev ali obed, na dan proščenja podružničnih cerkev pa samo obed. Za pogreb odraslih 45 krajcarjev in kaplan tudi 15 krajcarjev. Za krst plačajo tisti, ki dajejo biro, en polič vina, ostali polovico tega. Značaj vikarja Peera opisuje škof takole: Način njegovega govorjenja in občevarja je neprimeren, ker druge osebe zaničuje in se razposajeno smeji. Škof mu naroča, naj s farani in drugimi duhovniki občuje bolj vljudno in naj pri faranih ne pozabi na milino, ki mora dičiti vsakega duhovnika. Dohodki kaplana pa so tile: Od vsake hube dobi za biro po piskrič pšenične moke in od nekaterih kmetij po en hlebec sira. Od prostovoljnih darov mu pripada četrtna. Nadalje dobiva 6 mernikov pšenice in poleg tega malenkostno stolo v Večni vasi, kjer pa se farani pritožujejo zoper njega zaradi pristojbin pri pogrebih in zaradi nespoštovanja pogodbe. Ob koncu se je vikar Peer pritožil pri škofu zoper beneficija sv. Katarine Rormeistra, ki si še vedno lasti odvetništvo čez ta beneficij kljub razsodbi, ki je bila v tej stvari izdana v Celovcu.²⁸

11. aprila 1672 priporoča vikar Primuž Peer v pismu generalnemu vikarju Filipu Terpinu v Ljubljani dva svoja farana, Jakoba Rudolfa in Jurija Ferra, ki sta študirala teologijo in bila na tem, da dosežeta red subdiakona: Peer našteva njihove vrline v času, ko sta živel v njegovi župniji in na koncu pisma pripominja, da je to njegovo zadnje priporočilo, ker se čuti na smrt bolnega. Oba zgoraj imenovana šmihelska rojaka sta bila leta 1675 posvečena v duhovnika.

Čez tri dni, 14. aprila 1672 pa poroča kaplan Gregor Tomažaj generalnemu vikarju Filipu Terpinu v Ljubljano, da je vikar Primuž Peer tako oslabel, da vsi pričakujejo njegovo smrt. Istega dne, 14. aprila, je vikar Peer napravil tudi svojo oporoko, ki sta jo kot priči podpisala župnik v Globasnici Matej Olipic in

²⁵ KALj., fasc. 67/12.

²⁶ KALj., fasc. 67/6.

²⁷ KALj., fasc. 67/12.

²⁸ KALj., fasc. 21/16.

šmihelski kaplan Gregor Tomažej. Ta oporoka je zanimiva iz raznih zgodovinskih vidikov in jo bom prikazal v celoti. V uvodu poudarja testator, da je hudo bolan in da hoče razdeliti svoje premoženje, ki je še ostalo po požaru, v katerem je zgorelo tudi župnišče, in ki ga zapušča pobožnim ustanovam in svojim sorodnikom.

1. Cerkvi sv. Mihaela v Šmihelu 40 goldinarjev in skrinjico iz črnega žameta, vredno 6 kron.

2. Bratovščini sv. Rešnjega telesa v Pliberku 5 kron, to je 9 goldinarjev 10 krajcarjev.

3. Cerkvi sv. Katarine, kamor sem hodil vsa leta peš opravljat službo božjo, podarim razen teh potov vse davčne dajatve, ki sem jih plačal deželni vladi v Celovcu.

4. Podružnični cerkvi sv. Urbana v Brezju zapuščam pet goldinarjev, ker je ta cerkev najbolj revna izmed vseh podružničnih cerkev.

5. Cerkvi Device Marije na hribčku v Doberlivasi 10 goldinarjev.

6. Bratovščini Oznanjenja Device Marije v Celovcu 5 goldinarjev.

Patrom kapucinom v Celju 10 kron.

Patrom kapucinom v Kranju 30 goldinarjev.

Bratovščini Telesa Kristusovega v Kranju 5 kron.

Bratovščini Device Marije v Rosariju 5 kron.

Patrom avguštincem pred vrati v Ljubljani, kjer je dosmrtni opat Janez Ha-sener, 10 kron.

Bratovščini pod naslovom Smrt Device Marije v Ljubljani 10 kron.

Bratovščini pod naslovom Rojstvo Device Marije v Ljubljani 5 goldinarjev.

Za vzdrževanje župnišča in za njegov inventar podarim 25 goldinarjev.

Ostalo premoženje volim pri svoji polni pameti svojim najbližjim sorodnikom po temle vrstnem redu:

1. Svoji sestri po očetu Magdaleni, ki mi je zvesto služila in ki živi pri meni	100 gold.
2. Bartolomeju Peeru, ki študira teologijo v Gradcu, za nadaljevanje in končanje študija	50 gold.
3. Njegovemu bratu Primožu Peeru, ki študira v Ptuju slikarstvo ..	50 gold.
4. Heleni Robelnik, podložnici gosposčine pl. Ekh v Kokri, moji sestrični	15 gold.
5. Njeni sestri Jeri, ki služi v Ljubljani	25 gold.
6. Mojemu bratu Andreju Kral (tudi Kralizh), ki biva v Spodnjem otoku blizu Radovljice	50 gold.
7. Mojemu bratu Mihaelu Kraliču, ki živi v Zgornjem otoku blizu Radovljice in ki je prejel od mene že mnogo darov	25 gold.
8. Moji sestri Marini Tavčar, ki stanuje na Goši nad Radovljico	50 gold.
9. Hčerki Marine Tavčar Uršuli, ki je bila pri meni v službi	9 gold.
10. Njenemu sinu Matiji Tavčarju istotako	9 gold.
10. Margareti Figo, meščanki iz Maribora	10 gold.
12. Zaostalim sirotam po krznarju in meščanu v Gornjem gradu Andreju Pinterju in sicer vsem skupaj, ker njih število ni znano	70 gold.
- Njegovim hčerkam pa srebrn pas.

23. aprila poroča nadžupnik in škofijski komisar v Šmartnem pri Slovenj Gradcu Tomaž Leberwurst generalnemu vikarju Filipu Terpinu v Ljubljano o smrti vikarja Primuža Peera in priloži pismu prepis njegove oporoke s prošnjo za nadaljnja navodila pri izplačevanju volil. Na koncu pisma informira tudi škofa, kdo vse se poteguje za izpraznjeno mesto vikarja v Šmihelu. Lastnik gosposčine Pliberk priporoča po svojem grajskem upravitelju, ki je prišel v tej zadevi osebno k Leberwurstu, pliberskega kaplana Jurija Riedla. Dobrolovaški opat Oliepec je priporočal vikarja v Črni Mateja Tanka, ki je prosil za to mesto, ker je star in ne more v hriboviti črnski fari opravljati več svojih dolžnosti, v šmihelski fari pa bi jih lažje opravljal, ker leži vsa v dolini. Pliberški vikar Stergar pa intervenira za svojega brata Mihaela Stergarja, kaplana v Pliberku. Sam Mihael Stergar pa navaja v svoji prošnji, da je pripravljen na novo sezidati pogorelo in podrti župnišče, za kar je ostal v zapuščini Primuža Peera znesek 30 goldinarjev, ki jih je dala vlada v Celovcu, in 25 goldinarjev, ki jih je v te svrhe prejel pokojni Peer od škofa. Če bi pa dobil to mesto vikar v Črni Tank, prosi Stergar za vikarsko mesto v Črni. V prošnji tudi navaja, da je starejši duhovnik in že 20 let kaplan.

Šmihelski farani in cerkveni ključarji pa so prosili, naj bi bil imenovan za vikarja v Šmihelu njihov kaplan Gregor Tomažej.

Za vikarja v Šmihelu je bil potem postavljen od škofa vikar v Črni Matija Tank, za vikarja v Črni pa pliberski kaplan Jurij Riedl.

Generalni vikar Terpin je že čez dva dni, to je 25. aprila 1672 odgovoril Leberwurstu, da je škof prebral njegovo pismo in oporoko in mu je dal tale navodila: Ker je iz kopije poslednje volje razvidno, da pokojni ni napravil testamenta, ker v oporoki ni postavil glavnega dediča, temveč le legatarje, se lahko te legate na osnovi poslednje volje izplača. Ali pa bo za vsa izplačila zadostovala vsota 700 goldinarjev in nekaj več, kolikor je pokojni zapustil? Od tega zneska se naj najprej porabi znesek 95 goldinarjev za popravilo pogorelega župnišča. Nato se naj preceni inventar, ki ga je prevzel vikar Peer od svojega prednika Križaja. Vrednost tega inventarja se mora vpisati med stroške, v kolikor ta inventar ne bo povrnjen v naravi. Nato se naj izplačajo vsi upniki: najprej se naj izplačajo dolгови podružničnim cerkvam, če je v zapuščini ostalo kaj denarja iz kazenskih primerov, nato se naj izplačajo ostali privatni upniki. Nato se naj poravnajo pogrebni stroški, ostanek pa se naj izroči najbližjemu sorodniku po krvi, da izplača ostale legate.²⁹

4. maja 1672 pa kaplan Gregor Tomažej poroča generalnemu vikarju Terpinu, da je bilo 1. maja med 12. in 1. uro ponoči vlomljeno v cerkev oziroma v zakristijo, kjer je bila shranjena cerkvena skrinjica. Skrinjico so ukradli, jo nasilno odprli in vzeli iz nje ves denar. Našli niso niti denarja niti storilcev. To je imelo tudi za dediče po pokojnem vikarju Peeru slabe posledice, ker je bil del njegove zapuščine v denarju hranjen v tej skrinjici. Še skoraj dve leti pozneje, dne 5. januarja 1674 je lastnih gosposčine Egkh grof Gallenberg interveniral pri generalnem vikarju Terpinu v Ljubljani za svojega podložnika Mihaela Kraljiča v zadevi izplačila legata po pokojnem vikarju Primožu Peeru. Intervencija seveda ni mogla imeti uspeha, ker denarja ni bilo več.

Kakor je že zgoraj povedano, je bil naslednik vikarja Primoža Peera v Šmihelu Matej Tank, ki mu je škofijski ordinariat izdal dekret o namestitvi dne 23. aprila 1672. Iz tega dekreta izvemo, da je bil Matej Tank že 36 let duhovnik in da je ves ta čas služboval v ljubljanski škofiji v težavnih in hribovitih krajih, najprej v Št. Janžu v Vinskih goricah, nato v župniji sv. Elizabete v Ljubnem in nazadnje 10 let v Črni. V svoji starosti je prosil za premostitev iz hribov v dolino k župniji Šmihel v Podjuni. Njegovo življenje je bilo vedno vzorno. V mladosti je bil komornik pokojnega škofa Reinalda Scharlichija, v Gornjem gradu je študiral kaznistiko in govornišvo v času, ko je bil tam za župnika magister Filip Terpin. Njegovi prošnji se je ugodilo z ozirom na njegovo starost. Škofijski komisar Tomaž Friderik Leberwurst se pooblašča, da ga vpelje v posest izpraznjene župnije, da popiše inventar župnišča ter dolgeve pokojnega vikarja itd.

27. marca 1673 je vikar Matija Tank prosil škofijskega tajnika Matijo Sodarja za dovoljenje, da bi smel sestaviti nove urbarje podružničnih cerkva. Na koncu tega pisma pripominja, da je slišal o izdaji novega slovenskega evangelija in pričakuje, da mu bo en izvod tega evangelija, ki ga bo plačal na prihodnji sinodi, izročil gospod Luka.

27. marca leta 1675 pa vikar Matej Tank poroča generalnemu vikarju Filipu Terpinu v Ljubljano, da se je dne 19. junija leta 1674 porušil stolp župne cerkve in pri tem uničil cerkev z zakristijo in kostnico vred. Stolp sam pa je do tal razrušen. Vikar prosi škofa za izdajo listine, s katero bi župnija smela pobirati milodare pri laikih in pri cerkvah. Za pobiranje je vikar Tank določil cerkvenega ključarja Matijo Rudolfa, ki je to funkcijo opravljal že več kot 30 let in sedaj prosi za razrešitev. Cerkveni ključar Rudolf prosi tudi, naj bi se njegovega sina Jakoba, ki službuje kot duhovnik izven škofije, nastavilo v ljubljanski škofiji, da bi tako mogel pomagati svojim staršem, ki sta že 52 let poročena. Vikar Tank v tem pismu še prosi škofa, da odloči, koliko bi smele prispevati podružnične cerkve pri popravilu župne cerkve in stolpa, ki imajo v te svrhe pripravljene tele denarne zneske:

Cerkve sv. Martina in Ulrika v Večni vasi	300 goldinarjev
Cerkve sv. Nikolaja v Dvoru	125 goldinarjev
Cerkve sv. Vida v Kosezah	105 goldinarjev
in posebej v čistem srebru	30 goldinarjev

²⁹ KALj., fasc. 80/41.

Cerkev sv. Tomaža v Metlovi	68 goldinarjev
Cerkev sv. Urbana v Brezju	51 goldinarjev
Cerkev sv. Ulrika v Gunceljah	48 goldinarjev

V tej zadevi je potem sklepala leta 1675 sinoda v Gornjem gradu, ki je z dekretom dovolila, da smejo podružnične cerkve dati v te svrhe polovico razpoložljivega denarja. Izdajo listine za pobiranje milodarov vikarju Tanku pa je sinoda odklonila z motivacijo, da je bilo pred leti prepovedano izstavljanje takih listin. Izjemamo pa je škof dovolil, da se izda listina za pobiranje milodarov, toda le v območju pliberškega cerkvenega okrožja. Ker so leta 1672 pri požaru župnišča pogoreli tudi vsi cerkveni urbarji, je sinoda naročila, da vikar sestavi nove urbarje.³⁰

Vikar Matej Tank pa ni bil dolgo na položaju šmihelskega vikarja; že leta 1676 je na tem mestu listinsko izkazan novi vikar Jurij Riedl, ki je bil leta 1672 imenovan za vikarja v Crni. Riedl je bil po rodu iz Pliberka in je bil tudi ordiniran na naslov mesta Pliberk.

26. februarja 1678 piše Jurij Riedl generalnemu vikarju ljubljanske škofije Francu Jožefu Garzaroli pl. Garzarolshoffen o razmerah v svoji župniji. Med drugim se pritožuje zoper beneficiata pri sv. Katarini Jakoba Rormeistra; ker ni hotel dati tega beneficija iz svojih rok kljub temu, da je to odredil ljubljanski škof. V pismu Riedl tudi prosi, da bi na praznik sv. Jurija smel priti njemu na pomoč kaplan iz Crne, ki je dober in zgleden mož in je domačin iz Večne vasi, kjer je že večkrat opravljal razna cerkvena opravila.³¹

Ker je bil Rormeister od leta 1662 do svoje smrti leta 1716 benficiat beneficija sv. Katarine nad Šmihelom, naj bo tu podan izvleček iz njegovega življenjepisa.³² Rormeister je bil koroški Slovenec, rojen 1. maja 1651 v Rormeistrovi hiši v Doberlivasi. Študiral je v Celovcu in v Gradcu, bil najprej župnik v Globasnici, nato v Guštanju, dne 23. aprila 1678 pa je postal mestni župnik v Celovcu, kjer je zidal sedanjo farno cerkev. Leta 1705 se je župniji odpovedal, bil pa je do svoje smrti 17. februarja 1716 slovenski pridigar v uršulinskem samostanu pri cerkvi sv. Duha v Celovcu. Bil je tudi zgodovinar in je zapustil v rokopisu več knjig, ki se nahajajo v rokopisu v župnišču mestne cerkve v Celovcu.

Dne 25. novembra 1688 je Jakob Rormeister, Theologiae Baccalaureus, duhovni svetovalec solnograškega nadškofa, mestni župnik v Celovcu, izdal ustanovno listino, s katero je volil cerkvi sv. Katarine v župniji Šmihel pri Pliberku znesek 1047 goldinarjev. Vsebinske ustanovne listine je naslednja: Do svoje smrti bom jaz Rormeister užival pet odstotne obresti od zneska 1047 goldinarjev še sam, po moji smrti pa naj glavni davčni urad deželnih stanov v Celovcu izplačuje te obresti, ki znašajo letno 52 goldinarjev, vsako leto cerkvenim ključarjem po odbitku davkov in vojaških dajatev, ki jih plačuje kaplanija sv. Katarine. Ostali znesek se naj uporablja takole:

1. Vsak teden se naj bere maša za Rormeistra in njegove sorodnike, kar znaša za 52 tednov 17 goldinarjev 20 krajcarjev.

2. Na dan sv. Jakoba, t. j. dne 25. julija, se naj bere za njega rekviem, ki ga naj opravita šmihelski vikar in kaplan, benficiat pa naj opravi zahvalno službo božjo pri Marijinem oltarju. Vikar in benficiat naj prejmeta za ta opravila vsak 1 goldinar 4 šilinge, kaplan 1 goldinar, kantor oziroma če ni njega duhovniki, ki bodo peli, tudi 1 goldinar, skupaj 5 goldinarjev.

3. V sobotah zvečer ali pred prazniki naj cerkovnik prižge pred oltarjem sv. Katarine svetilke, zjutraj ob zvonjenju Ave Marije pa jih naj ugasne. V te svrhe se naj porabi vsak mesec en funt laškega olja, skupaj 12 funtov ali 3 goldinarje.

4. Cerkovnik naj prejema letno 2 goldinarja 20 krajcarjev.

5. V cerkvi sv. Marije na gori nad Dobrovasjo se naj bere vsako leto na petek po vseh svetnikih rekviem. Za to opravilo naj prejme župnik ali vikar 1 goldinar 30 krajcarjev, drugi duhovnik 1 goldinar, učitelj 6 šilingov, cerkovnik istotako 6 šilingov in cerkev za razsvetljavo 1 goldinar. Razen tega se naj berejo pri tej cerkvi maše prvi dan po prazniku Marijinega Oznanjenja, prvi dan po prazniku Marijinega Vnebohoda in prvi dan po prazniku Marijinega Rojstva. Za vse te maše

³⁰ KALj., fasc. 41/21.

³¹ KALj., fasc. 126/5.

³² Franc Kotnik, Iz Rormeistrovih zapiskov, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, letnik VI, 1915, str. 71.

naj prejema župnik po 30 krajcarjev za vsako mašo, kar znaša skupno 7 goldinarjev. Ta znesek naj plačujejo cerkveni ključarji sv. Katarine vsako leto na dan sv. Jurija župniku v Dobrlivasi.

6. Ostanek v znesku 15 goldinarjev naj ostane v korist cerkve sv. Katarine, cerkveni ključarji pa naj skrbijo za to, da bo cerkev na vseh praznikih razsvetljena.

To ustanovo je ljubljanski škof Sigmund Krištof grof Herberstein potem dne 22. decembra 1688 potrdil.

Jakob Rormeister je moral imeti veliko premoženje. Ko je bil namreč leta 1691 predpisan državni davek na osebe, osebam kmečkega stanu je bil npr. predpisan osebni davek v znesku 12 krajcarjev na leto, je Rormeister plačal 50 goldinarjev osebnega davka. 1. oktobra 1696 pa je cesar uvedel nov davek na premoženje. Vsak državljan je moral plačevati od 1000 goldinarjev premoženja 10 goldinarjev, to je 1 %. Rormeistru je bil predpisan davek na premoženje v znesku 120 goldinarjev. Njegovo premoženje je bilo torej precejeno na najmanj 12.000 goldinarjev, kar je pomenilo tudi za tiste čase veliko.

Pri redni vizitaciji šmihelske župnije v letu 1690 je bilo šmihelskemu vikarju Riedlu naročeno, naj da namestiti nad krstnim kamnom sliko sv. Janeza Krstnika, cerkvena vrata pa naj bodo opremljena s takim ključem, da se jih tudi od znotraj ne bo moglo brez ključa odpirati.³³

Ko je pliberski vikar Jurij Stergar v začetku leta 1691 umrl, se je tudi šmihelski vikar Riedl potegoval za to mesto, ni ga pa dobil. Pač pa je bil Riedl tega leta prezentiran od vlade na izpraznjeno mesto beneficiata beneficija sv. Janeza Krstnika v Pliberku, katero funkcijo pa tudi ni dolgo užival, ker je leta 1695 umrl.

Leta 1690 je vikar Riedl prosil škofijski ordinariat v Ljubljani, naj se šmihelski kaplan Jurij Jamnik premesti na drugo službeno mesto, ker se med seboj nista razumela. Kaplani so namreč imeli v svojih namestitvenih dekretih klavzulo, da se jih lahko premesti na drugo mesto v škofiji, če se z vikarjem ne razumejo.³⁴

Dne 2. septembra 1696 se je vršila redna vizitacija šmihelske župnije, pri kateri je vizitator ugotovil naslednje: Za vikarja župnije je Filip Krainiker, doma v župniji Smartno pri Slovenj Gradcu, star je 45 let, ordiniran je bil na naslov gosposčine Lehen, ki je last grofice Marije Schrottenbach. Studiral je gimnazijo in filozofijo v Celovcu ter kazuistiko v Gradcu, kjer si je pridobil naslov magistra. Duhovnik je 19 let, od tega je bil pet let in pol vikar v Muti (Mauthen) na Zgor-njem Koroškem, 12 let je bil vikar v Slovenj Gradcu, lansko leto pa je prišel za vikarja v Šmihel. Za kaplana je sedaj v Šmihelu Blaž Fabricius, doma iz Cerknega v akvilejski škofiji, ki je star 50 let. Studiral je humanistiko v Ljubljani, nato filozofijo v Gradcu in dve leti teologijo v ljubljanskem samostanu. Ordiniran je bil na naslov gosposčine Luke Juraja v Vodicah. Duhovnik je 23 let; najprej je služboval dve leti pri ljubljanskem škofu, nato je bil štiri leta kaplan v gradu Križ, tri leta v Lučah, dve leti in pol v Ljubnem, dve leti in pol na Vranskem, nato zopet štiri leta v Lučah, v Šmihelu pa službuje že pet let. Na kolekturi dobiva 6 mernikov pšenice, 40 mernikov pšenične moke, 40 mernikov ovsa in 200 hlebkov sira, na štoli pa dobiva za krst po 6 krajcarjev od kmetov in po 12 krajcarjev od kočarjev, od poroke 16 krajcarjev in od maše 3 groše. Podložnik v Blatu Filip Peklenik noče od polovice zemljišča dajati kolekture. Hišo kaplanije, ki je sedaj v dobrem stanju, je dolžna popravljati podružnična cerkev sv. Martina v Brezjem. Za cerkovnika je Valentin Tabit, ki ga je sprejel v službo pokojni vikar Riedl in ki je v tej službi štiri leta. Cerkovnik dobiva na biri 7 mernikov žita in 200 hlebkov sira. Namesto sira nekateri dajo po en groš, nekateri po en krajcar. Na ministriranje se razume. Župna cerkev ima dva podložnika, nekaj njiv in nekaj živine, ki je podložna cenzusu. Cerkvena ključarja sta Blaž Riš, podložnik samostana Doberlavas, ki je v tej službi 15 let, in Primož Breznik, podložnik gosposčine Ženek, ki je v tej službi dve leti. Za plačo dobivata prvi letno 7 mernikov pšenične moke in 9 mernikov ovsa, drugi 4 mernike pšenične moke, 1 mernik pšenice in 8 mernikov ovsa.³⁵

Naslednik vikarja Krainikerja na položaju vikarja šmihelske župnije je bil Matija Modrič, magister filozofije, ki je nastopil to službo leta 1705 in ga nahajamo na tem mestu še leta 1725. V letu 1714 je bil v Šmihelu za kaplana Jurij Cajhen, doma iz Škofje Loke na Kranjskem, ordiniran na naslov samostana v Ko-

³³ KALj., fasc. 166/1.

³⁴ KALj., fasc. 157/38.

³⁵ KALj., fasc. 166/1, 166/2 in 166/3.

stanjevi, duhovnik 9 let. Poprej je služboval 2 leti v župniji Stara Loka, pred tem pa 6 let v nunskem samostanu v Škofji Loki. Stanuje v kaplaniji, ki spada pod kuratorsko cerkev sv. Martina in Ulrika v Večni vasi. Hrane ne dobiva v župnišču, kakor jo tudi njegovi predniki niso tam prejeli. Vzdržuje se iz kolekture, ki jo prejema od 150 faranov, od vsakega po en piskrič pšenične moke in po en piskrič ovsa. Namesto piskriča pšenične moke daje 24 faranov piskrič pšenice. Nekateri farani dajejo tudi hlebček sira ali hlebček kruha.³⁶

Pri šmihelski župni cerkvi je obstajala tudi bratovščina sv. Mihaela, ki je imela 200 članov. Od teh je vsak brat plačeval letno po 10 novčičev. Od tega denarja so vsako leto kupili govedo, ki so ga zaklali na dan, ko je bral vikar mašo za v tem letu umrle brate in sestre; za brano mašo je vikar prejemal dva goldinarja ali kožo goveda. Cerkev je dajala na ta dan za potrošnjo 6 mernikov ovsa, mernik pšenice ter tri mernike pšenične moke za kruh članom bratovščine. Bratovščina je imela v svoji lasti eno podložno kmetijo, ki jo je imel v posesti Rudolf, ki je moral prispevati vse gornje dajatve v žitu, razen tega pa je moral za poravnavo davkov deželi dati letno še dva mernika ovsa in mernik rži.

Na dan praznika sv. Mihaela je morala cerkev plačati obed, vikar je moral prispevati 1 goldinar 30 krajcarjev za nabavo živil, vso vino pa je plačala tudi cerkev in sicer 10 do 15 poličev več ali manj po številu navzočih duhovnikov. Tudi na dan sv. Rešnjega telesa je obede plačala cerkev in sicer cerkev sv. Katarine polovico, polovico pa župna cerkev.

Na sinodi v Gornjem gradu dne 30. julija 1715 je bil navzoč tudi beneficiat sv. Katarine, to je bil takratni vikar župnije Kamen ob Dravi magister Franc Codelli. Ta vikar je bil v isti funkciji navzoč tudi na gornjegrajski sinodi dne 10. maja 1724, na kateri je izdal škof Viljem grof Leslie vsem župnijam, vikariatom in beneficijem odlok, da je v njihovih domovih prepovedano trgovati z vinom ali ga prodajati. Ta odlok je bil izdan v zvezi z okrožnico škofa Jožefa z dne 28. februarja 1679, s katero je škof duhovnikom prepovedal trgovanje z vinom ali izvrševanje gostilniške obrti. Beneficiat sv. Katarine Franc Codelli je leta 1738 umrl; na njegovo mesto je cesar Karol VI. dne 28. maja 1738 prezentiral Valentina Polajnerja.

Na sedežu šmihelskega vikariata pa so kot nasledniki Matije Modriča izkazani: leta 1741/42 Matija Čeh (Tschegek), od leta 1745 do 1757 Franc Volfgang Forgar, doktor teologije in apostolski protonotar, njega je do leta 1766 nasledil Jožef Karol Martinuzzi, od leta 1766 dalje pa je bil vikar šmihelske župnije Janez Jurij Molle, ki je tudi leta 1887 podpisal sporočilo o odstopu šmihelske župnije lavantinski škofiji.

V naslednjem bo tudi za šmihelsko župnijo prikazana tabela o gibanju prebivalstva po spiskih, ki so jih morali pošiljati vikarji vsako leto sinodi v Gornjem gradu:

Letnica	Communi- cantev	Non communi- cantes	Skupaj faranov	Rojstva	Poroke	Umrli
1665			1509			
1667			1569			
1696	1600	500	2100			
1705	1400	400	1800	77	13	42
1708	1375	520	1895	80	19	49
1713	1365	400	1765	78	15	50
1715	1438	562	2000	49	12	174
1719	1473	427	1900	90	12	38
1723	1800	700	2500	60	14	44
1741	1622	204	1826	69	10	55
1748	1400	300	1700	78	22	44
1749	1400	300	1700	74	8	33
1750	1400	300	1700	69	15	38
1752	1313	487	1800	65	13	50
1754	1520	400	1920	53	13	42
1759	1614	381	1995	60	17	45
1760	1715	280	1995	75	16	71

³⁶ KALj., fasc. 51/14.

1761	1531	427	2003	65	14	48
1762	1563	417	1980	79	14	49
1763	1805	163	1968	67	17	40
1764	1745	252	1971	74	13	41
1765	1680	235	1915	70	12	53
1766	1405	501	1906	52	8	49
1767	1393	479	1872	47	10	49
1768	1456	360	1816	60	22	70
1769	1473	508	1981	65	21	33
1770	1449	474	1923	54	10	34
1771	1600	477	2077	67	15	65

Če analiziramo posamezne vpise te statistične tabele, vidimo, da nekateri vikarji pri vpisu števila faranov niso bili čisto točni. Povprečno je živelo v šmihelski župniji okoli 2000 ljudi. Za leto 1723 je bilo vpisanih 2500 prebivalcev, kar gotovo ni odgovarjalo resničnemu stanju prebivalstva. Tudi v letih 1748 do 1750 je takratni vikar vpisal številko 1700 kar po domače. Pač pa smemo smatrati, da so vpisi rojstev, porok in smrti točni, ker so župniki in vikarji morali te podatke vpisovati v matične knjige. Če primerjamo število rojstev s številom smrtnih primerov, vidimo, da je v skoraj vseh prikazanih letih število rojstev prekašalo število smrti za eno tretjino. To nam dokazuje, da so bile zdravstvene prilike v tej koroški ravninski župniji še dokaj zadovoljive razen v letu 1715, ko je razsajala na Koroškem epidemija kuge ali kolere in je v tem letu umrlo v šmihelski župniji 174 oseb, to je okoli 10 % celotnega prebivalstva. Če pa primerjamo število smrtnih primerov leta 1715 v mestu Pliberku samem, kjer je podlegla kugi skoro polovica mestnega prebivalstva, smemo sklepati, da so bili na deželi ljudje bolj odporni zoper to božjo kazen, kakor so v tistih časih imenovali te pojave nalezljivih bolezni kuge in kolere. Pač pa je bila na deželi mortaliteta otrok ustrahujoča. Tako so matičarji zabeležili za šmihelsko župnijo za leto 1705 med 42 smrtnimi primeri 23 otrok, za leto 1708 med 49 smrtnimi primeri 24 otrok in za leto 1719 med 38 smrtnimi primeri 19 otrok. To pomeni, da je v teh treh letih pripadala polovica umrlih oseb nedorasli mladini. Večkrat so matičarji v svojih poročilih ločili otroke v zakonsko in izvenzakonsko rojene. Tako je bilo leta 1708 od 80 v župniji Šmihel rojenih otrok 12 nezakonskih, v letu 1713 od 78 novorojenčkov 11 nezakonskih in v letu 1723 od 60 novorojenih otrok 7 nezakonskih, to se pravi, da je bilo v teh treh letih več kot 10 % otrok rojenih izven zakona. Ta pojav je pripisati predvsem socialnemu položaju kmečkih poslov, posebno kmečkih dekel, ki zaradi revščine niso imele prilike in možnosti do poroke.

Za leto 1754 je tudi za šmihelsko župnijo ohranjen seznam vseh faranov z navedbo njihovega imena in priimka, bivališča, starosti in poklica. Prebivalcev je štela župnija v tem letu 1928, od teh so se bavile z obrtnimi poklici 103 osebe: 11 je bilo tesarjev, 11 čevljarjev, 15 tkalcev, 15 kladivarjev (Hammerschmide), 10 žebjarjev (Nagelschmide), 9 mlinarjev, 15 krojačev, 2 gostilničarja, 1 godbenik, 11 varilcev piva, 1 sodarski mojster in 2 kovaška mojstra.

Ob zaključku boja na kratko ocenjene družbenopolitične, gospodarske, socialne in narodnostne razmere prebivalstva šmihelske župnije v času od leta 1461 do 1787.

Družbenopolitično so vladale v Šmihelu podobne razmere kot v sosednji pliberški župniji s to razliko, da je spadal teritorij pliberške župnije v celoti pod deželsko sodišče pliberškega gospostva, medtem ko je spadal teritorij šmihelske župnije deloma pod pliberško deželsko sodišče, deloma pa pod deželsko sodišče samostanskega gospostva v Doberli vasi. Medtem ko je bilo visoko (krvno) kazensko sodstvo v rokah deželskih sodišč zemljiških gosposk, so imeli vikarji za svoj župni okoliš pravico do kaznovanja svojih faranov zaradi nepokorščine v cerkvenih zadevah, kakor smo to videli v primeru, ko je vikar Peer kaznoval podložnika, ki ni hotel priti pred njega na zaslišanje. Med prebivalstvom so družbenopolitično odigrali vidnejšo vlogo cerkveni ključarji, ki so skupno z vikarjem upravljali premoženje cerkve, za katero so bili imenovani. Skupno z vikarjem so cerkveni ključarji odločali v prvi instanci v civilno-sodnih sporih, ki so nastajali v zvezi z uživanjem podložniških kmetij in zemljišč, kakor smo to videli v primeru pritožbe vdove Helene Schuster iz leta 1668, ko je škof poučil vikarja, da predstavljajo cerkveno zemljiško gosposčino vikar in cerkveni ključarji skupno. Beneficiat sv. Ka-

tarine Jakob Rormeister je leta 1688 v ustanovni listini določil, naj cerkveni ključarji upravljajo z dohodki in izdatki te ustanove.

V gospodarskem pogledu se je večina prebivalstva šmihelske župnije bavila z živinorejo in kmetijstvom. Mnogo kmečkih podložnikov pa se je poleg kmetijstva bavilo tudi z obrtno dejavnostjo. Tako smo videli, da je bilo v tej župniji 15 tkalcev in 11 varilcev piva. Ti dve obrti sta bili več ali manj domače obrti, varjenje piva pa je bila posebnost slovenskega dela koroške dežele, kakor so bili tega mnenja tudi nemški koroški zgodovinarji, ki so v Carinthii to domačo obrt opisovali.³⁷ Varili so tako imenovani kameni ol, nemško Steinbier, po Wolfovem slovarju kamni ol ali kamba, izdelek sam pa so imenovali koritnjak. Na kratko bom pojasnil, zakaj so to pivo imenovali kameni ol. V velika lesena vedra, v katerih so bile z vodo pomešane surovine, obstoječe iz naprej določene količine ječmena, ovs, hmelja in kvasa, so metali posebno vrsto kamenja, ki se je dalo segreti do take stopnje, da je potem v vedrih pripravljena zmes nekaj ur vrela. Še na koncu 19. stoletja so ugotovili, da so še v nekaterih krajih slovenske Koroške varili to pivo, po letu 1900 pa je ta domača slovenska obrt popolnoma izumrla, ker so jo izpodrinile vedno številnejše pivovarne. Ko so oddajali zemljiški podložniki za poravnavo naravnih dajatev in desetine žito v zrnju, so se v tem delu Koroške posluževali za mero žita posode, ki so jo imenovali »piskrič«, kakor sem to ugotovil v raznih urbarjih in listinah. Zanimivo bi bilo ugotoviti, ali poznajo slovenski kmetje na Koroškem še izraz piskrič in koliko je tak piskrič meril. Za deželo Koroško je bila namreč leta 1581 izdana nova uredba o merah,³⁸ po kateri je znašala merica žita 3,41 l, pol merice pa 1,75 l.

Med obrtniki smo zasledili tudi celo vrsto fužinskih delavcev in 9 mlinarjev. Ti so imeli svoje obrtne naprave in svoje mline ob vodi in je potok Bistrica, ki teče delno po ozemlju župnije Šmihel, moral biti v tistih časih gosto posejan s temi vodnimi napravami. Imenjski davek za te vodne naprave pa je vsekakor pobirala gosposčina v Pliberku oziroma v Dobrli vasi.

V socialnem pogledu smo videli, da je večina prebivalcev šmihelske župnije spadala med najnižji sloj prebivalstva, saj so večino tvorili kmečki podložniki in obrtniki. Podložniki pa so se znali proti krivičnim bremenom in proti izkoriščanju zemljiških gospodov tudi upreti. Značilen je primer vikarja Primoža Peera, ki ga je pri pobiranju desetine napadel oškodovani podložnik s svojimi tremi sinovi. Zoper vikarja Peera se je uprla mladina, ker ji je hotel zabraniti veseljačenje ob kresovanju. Podložni kmetje so se uprli tudi zoper vojaštvo, ki je prišlo iz Celovca v Šmihel po vsej priliki z namenji, ki so bili prebivalstvu sovražni.

Vikar Peer se je kmalu po svojem prihodu v Šmihel pritožil na škofijski ordinariat, da mu med Korošci ni mogoče živeti in da so koroški kmetje revnejši kot kranjski. To je bilo res, temu pa niso bili krivi prebivalci te pokrajine, temveč geografska lega koroške dežele; njena nadmorska višina je večja od one na Kranjskem, zaradi česar je tudi zemlja na Koroškem manj rodovitna kot na Kranjskem.

V kulturnem pogledu smo videli, da se je prebivalstvo te dežele držalo z ljubeznijo starih običajev, ko so Šmihelčani vsako leto praznovali kresovanje, pri tem igrali na piščali in citre ter plesali in prepevali. Tudi kristalni obročki, ki so jih metali fantje v okna župnišča, spadajo med koroško folkloro.

V času, ki ga opisujemo, šole v Šmihelu še ni bilo; vsa skrb za vzgojo mladine je ležala na ramah duhovščine, ki so nadarjene dečke poučevali tudi v latinščini in jih pripravljali na duhovniški poklic. Tu je treba vsekakor dati priznanje vikarju Primožu Peeru, ki po svojem značaju ni bil preveč priljubljen pri svojih faranih, ki pa je vzgojil nekaj dečkov, ki so postali pozneje duhovniki.

V narodnostnem pogledu smemo z vso gotovostjo trditi, da je vse ozemlje šmihelske župnije v teh treh stoletjih, ki jih opisujemo, bilo strnjeno naseljeno s Slovenci. Tudi duhovniki, ki so službovali v Šmihelu, so bili Slovenci, saj je mnogo teh duhovnikov prišlo iz Kranjske in Štajerske. Izjema je bil morda vikar Riedl, sin pliberskega meščana, ki pa se je že v mladosti naučil v pliberski šoli toliko slovenskega, da mu to ni delalo težave pri opravljanju svojega poklica. Naše slaviste pa bo morda zanimala ugotovitev, da je izšel leta 1673 evangelijski slovenski jezik.

³⁷ H. K. M. Das Steinbier, Carinthia 1822/51; Rud. Walzer, Kulturbilder und Skizzen aus Kärnten, Klagenfurt 1890, str. 130 ss; R. Dürnwirth, Das Steinbier, Carinthia I 1905, str. 10 ss.

³⁸ Walter Fresacher, Die Grösse des Landvierlings in Kärnten, Carinthia I 1964, str. 152 ss.

Zusammenfassung

In der Abhandlung werden die gesellschaftlich-politischen, wirtschaftlichen, sozialen, kulturellen und nationalen Verhältnisse der Bevölkerung in der Pfarren Sanct Michael ob Bleiburg im Zeitraume von 1461 bis 1787 geschildert.

In gesellschaftlich-politischer Beziehung wurde der Beweis erbracht, dass der Standes-Unterschied zwischen der bäuerlichen Landbevölkerung und der Geistlichkeit ein grösserer war als in der Stadt und dies zum Nachtheile der Landbevölkerung.

In wirtschaftlicher Beziehung wäre hervorzuheben dass sich in der Pfarre St. Michael ob Bleiburg ein Grossteil der Landbevölkerung ausser Landwirtschaft und Viehzucht auch mit einheimischen Gewerben betätigte, vor allem mit der Weberei und mit der Erzeugung von Steinbier. Im Pfarrausweis aus dem Jahre 1754 wurden 15 Weber und 11 Steinbierbrauer festgestellt. Die Erzeugung des Steinbiers war eine Besonderheit des slowenischen Teiles Kärntens, wie dies auch alle Kärntner Geschichtsschreiber erwiesen haben.

Das kulturelle Leben der Bevölkerung dieser Pfarre war in den drei Jahrhunderten, die hier beschrieben wurden, auf keiner sichtlichen Höhe. Schulen gab es noch keine, die Geistlichen unterrichteten die Jugend an Sonntagnachmittagen und lehrten begabtere Schüler auch in der lateinischen Sprache, um sie zum Besuche der humanistischen Schulen in Klagenfurt, Graz oder Wien vorzubereiten. In St. Michael feierte die Bevölkerung alljährlich das Sonnwendfest, das ein alter slowenischer Brauch war. Bei dieser Gelegenheit wurde ein grosses Freudenfeuer angezündet, die Jugend erfreute sich mit Tanz und Gesang, musiziert wurde auf Flöten und mit Zietern.

In nationaler Hinsicht konnte festgestellt werden, dass die Gesamtbevölkerung der slowenischen Volksgruppe angehörte.